ΝΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 49. ΤΟΜΟΣ Β'. 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1893.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΕΙΑ

κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΤΙΚΑ.

Περὶ τῆς ἐν Κων)πόλει ἑλληνικῆς Σχολῆς.

Τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο γράμμα ἀναφέρεται εἰς τὴν σελ. 921, στήλην 2, στίχον 15, μεταγραφὲν δ' ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 605 χειρογράφου τῆς ἐνταῦθα βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπὸ λογίου φίλου, διωρθώθη ἐν τοῖς πλείστοις· ἐγὼ ἐπέστησα προσοχὴν εἰς τὴν σημείωσιν τοῦ χρόνου τῆς ἀπολύσεως τοῦ γράμματος, ἤτοι τοῦ 1663, ὡς ἔτους συστάσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ τμήματος τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας· ἐκδίδωμι δὲ τοῦτο καὶ διότι τὸ ἀρχαιότερόν ἐστιν ἐξ ὧν γινώσκω πατριαρχικῶν γραμμάτων περὶ σχολείων ἐν γένει, καὶ διότι ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ πείθει πάντα ἐπιπόλαιον καὶ ἡμιμαθῆ ἐπικριτήν μου ὅτι πάντα τὰ περὶ τούτου ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα πρὸ δεκαετίας ἐν τοῖς *Δρομικοῖς* τῆς *Πατριαρχικῆς Ἀκαδημείας* ἦσαν ἀκριβέστατα, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ τῆς μεγάλης ταύτης Σχολῆς, ἅτινα καὶ δημοσίᾳ ὑποστηρίξω ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ ἢ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τῶν Χρονικῶν τούτων.

Ὁ ἀναγνώστης εὐαρεστηθήτω ἵνα τείνῃ προσοχὴν εἰς τὸν δωδεκάριθμον ἑσμὸν τῶν μαθητῶν, ἀναμιμνήσκοντα τοὺς βοηθοὺς τοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς *οἰκουμενικοῦ διδασκαλείου*, καὶ εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ὑπάρξεως διδασκάλων τοῦ ἐπιστημονικοῦ τμήματος τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας πλειόνων τῶν δύο· τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο γράμμα διδάσκει πολλὰ τὸν δυνάμενον καὶ θέλοντα ἵνα μάθῃ· ἔχει δ' οὕτω:

Μ. Ι. Γ.

† Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ, κτλ.

Ἥκει μὲν εἰς ἀνθρώπους θεόθεν πολλά, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀγαθά, σοφίας δὲ καὶ τῆς κατὰ γνῶσιν ἀρετῆς, κρεῖττον οὐδέν, οὔτε ἥκει οὐθ' ἥξει πώποτε, ὥς τις τῶν ἐπισήμων ἔφη σοφῶν· ἔστι μὲν γάρ, ὡς λέγει, τῆς θείας οὐσίας εἰκὼν τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ Θεῷ μὲν εἰς τὸ γινώσκειν ἡ φύσις ἀρκεῖ, ἀνθρώπῳ δὲ ἀπὸ σοφίας ἡ ἐξομοίωσις γίνεται, καὶ προσπορίζεται μὲν τὸ τῆς εἰκόνος τελειωτικὸν δι' αὐτῆς, διακρίνεται δὲ ταύτῃ καὶ μόνῃ τῶν θηρίων ὁ ἄνθρωπος· τῷ γὰρ εἰδέναι καὶ ὅλως τῷ γνωστικῷ τρόπῳ, φασὶν οἱ σοφοί, Θεὸν ἀνθρώπου, καὶ ἀνθρώπους διαφέρειν θηρίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο σοφὸς οἰκεῖος Θεῷ, ὅτι πειράται συνεγγὺς εἶναι τῇ γνώσει· καὶ περὶ νόησιν πραγματεύεται, ᾗ τὸ θεῖον οὐσιώται, καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς ἡ σοφία θειότατον χρῆμα, καὶ οἷον οὐδὲν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων συνέστηκεν, ὅθεν καὶ ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς τιμιωτέρα τῶν πολυτελῶν λίθων κρίνεται, ὥστε οὐδὲν τῶν ἐν ἀνθρώποις τιμίων ἀντάξιον εἶναι ταύτης, διδασκούσης δικαιοσύνην καὶ φρόνησιν, ὑφ' ὧν πᾶσα ἀρετὴ περιέχεται, καὶ ἧς οὔποτε κατισχύσει κακία. Ἀλλ' ὅσον αὐτῆς τὸ ἐξαίρετον, καὶ τὸ ἐπὶ πᾶσιν ἀναγκαῖον, τοσοῦτον ἐν τοῖς δὲ τοῖς καιροῖς ὑπὸ τῶν πολλῶν κατημελήθη, μὴ αἰσθανομένων τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως ταύτης προσγινομένην τῷ ἀνθρωπίνῳ εἴδει ἀβελτηρίαν καὶ ἀχρηστότητα. Δῆλον δὲ τρόπῳ τινὶ θαυμασίῳ καὶ οἱονεὶ οἰκονομίᾳ ἀρρήτῳ, ὁ χρησιμώτατος ἐν ἄρχουσι κὺρ Μανουὴλ, ἀπὸ Καστορίας Ἕλκων τὸ γένος, καὶ ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ συνῳκισμένος, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀξιωθεὶς παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν, ἔγνωκε δεῖν ἀπαρχὰς οἱονεί τινας τῇ πολυεράστῳ ταύτῃ παιδείᾳ (δι' ἧς ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ) καὶ δι' αὐτῆς τῷ εὐεργέτῃ αὐτοῦ Θεῷ ἀπὸ τῶν προσόντων αὐτῷ ἀγαθῶν ἀναθέναι ἀνάθημά τινα.

καὶ οἱονεὶ ζωπυρίαν ἀοίδιμον, εἴτε ἀπὸ Θεοῦ ἐμπνευσθείς, εἴτε ἀπὸ τῆς αὐτοῦ φύσεως ὁδηγηθείς, εἴτε καὶ ὑπὸ τῆς τῶν συνόντων αὐτῷ ἀγαθῶν ἀνδρῶν προτροπῆς ποδηγετηθείς, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς φανεὶς τῇ εὑρισκομένῃ ἐνταῦθα τῶν χριστιανῶν πολιτείᾳ, ὥστε ἀκαδημίαν συστῆσαι καὶ σχολὴν κοινὴν πρυτανεῦσαι τοῖς πᾶσιν, ἰδίοις αὐτοῦ ἀναλώμασιν, ἐπὶ τὸ προσέρχεσθαι ἐν αὐτῇ τὸν βουλόμενον τὰ τῆς παιδείας ὄργια μυηθῆναι, ἐξαιρέτως δὲ δώδεκα παῖδας τῶν εὐφυεστέρων τῇ σχολῇ παραμένειν, προσέχειν τε τῇ σπουδῇ, ἀρξαμένους ἀπὸ τῆς κυκλοπαιδείας καὶ προϊόντας ἐπὶ τὰ τέλεια τῶν μαθημάτων, καὶ καρποῦσθαι πάντα τὰ ἀναγκαῖα, πρός τε τροφὴν καὶ ἐνδύματα τῶν δώδεκα ἐκείνων μαθητῶν προσπορίζεσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐφ' ᾧ οἱ τῶν ἀπορούντων παῖδες τὰ κοινὰ ἐκμανθάνοιεν γράμματα, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὰ μαθήματα προχωροῖεν, ὅσοι εὐφυέστεροι τούτων καὶ τὸν τῶν δώδεκα ἀριθμὸν ἀποπληροῖεν ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ σχολῇ, καὶ τούτους διδάσκεσθαι ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ ἐξεμελέτησε, καὶ τὸν διδάσκοντα τὰ κοινὰ τούτοις γράμματα ἰδίως ἐξεμισθώσατο, καὶ μὴν καὶ περιστάσεις τινὰς συμβαλλομένας τῇ ἱερᾷ ταύτῃ σχολῇ καὶ τοῖς καθηγηταῖς τε καὶ σχολασταῖς κοινῇ ψήφῳ τῶν ἐγκρίτων καὶ [σπουδαίων] ἐξέθετο, αἳ κεφαλαιωδῶς ἐν τῷ κατὰ ταύτην τὴν σχολὴν κώδηκι ἐνεγράφησάν τε καὶ ὑπεγεγράφεισαν. Ὧν πρῶτον καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει τὸ τοὺς διδάξοντας τὴν κατὰ κυκλοπαιδείαν παίδευσιν καὶ τῶν τελευταίων μαθημάτων τὴν ἔκθεσιν εὐσεβεῖς εἶναι καὶ τοῖς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας προσέχοντας δόγμασι, καὶ τὰ πατρῷα ταύτης ἤθη πᾶσι πρεσβεύοντας, καὶ μήτε διὰ τερατολογίαν, παπολατρεῖν, διὰ σκιολατρίαν καλδινολουτεροφρονεῖν, ἀλλὰ βασιλικὴν ὁδὸν ὀρθοδόξους εἶναι βαδίζοντας, ἐφ' ᾧ μὴ ὑπούλως τὸ ἀπὸ τῶν τοιούτων αἱρέσεων μῦσος τοῖς φοιτῶσι προστρίβοιεν, ἀλλὰ σπέρματα εὐσεβείας ὀρθῶς καὶ ἀδόλως ταῖς ψυχαῖς τούτων ἀποθησαυρίζοιεν· οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τὰ κοινὰ διδάσκοντα γράμματα δεδοκιμασμένον εἶναι δεῖν ἐν ὀρθότητι ὑπολήψεως· ὡσαύτως καὶ τοὺς προσφοιτῶντας τῇ ἱερᾷ σχολῇ μαθητὰς ἐξεταστέον, τὴν τῶν ἠθῶν αὐτῶν δηλονότι διαβίωσιν, ἐφ' ᾧ μὴ τὸ πολύτιμον μῦρον σαθροῖς ἀγγείοις κατατίθεσθαι· τὴν δὲ ἐκλογὴν τῶν ἀναπληρούντων τὸν δωδεκαδικὸν ἀριθμὸν τῶν νέων σχολαστῶν, ὡς εἶναι εὐφυεῖς καὶ συγγλώττους, παρίημι ὡς διάδηλον πᾶσιν. Ὁ δὲ δεύτερον μέν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρώτου συστατικόν, ἐκεῖνο καὶ μάλα τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰπεῖν· ὅτι τέσσαράς τινας ἐκλέγεσθαι κατ' ἔτος ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ ἐπισήμων, φρονήσει, παιδείᾳ, ἐπιμελείᾳ, προθυμίᾳ, εἰ βούλῃ, καὶ πλούτῳ, πρὸς τὸ ἐπισκέπτεσθαι πάντα τὰ τῆς σχολῆς χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα, τήν τε τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν ἐκλογήν, καὶ τ' ἄλλα τὰ περὶ τὸν μισθὸν τούτων, δηλονότι περὶ τροφῶν τε καὶ ἐνδυμάτων, ὅπως μὴ ὑποσπανίζοντός τινος τούτων, κολόβωσίς τις τῇ τελειότητι τοῦ μουσείου προστρίβοιτο. Τρίτον, ταῖς πρεσβείαις τῆς Ὑπεράγνου καὶ Παναμώμου Θεομήτορος, πρὸς τὸν αὐτῆς Υἱὸν καὶ Σωτῆρα τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀνατιθέμενον, ἐπὶ συστάσει τοῦ θειοτάτου καὶ ἐξαιρέτου τουτουὶ ἔργου, κατὰ τὴν πανσεβάσμιον ἡμέραν, ἐν ᾗ τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν εὐαγγέλια ἐγεγόνει, ἑορτὴν συνιστᾶναι κοινῇ τῶν τε σχολαζόντων καὶ τῶν τῆς σχολῆς ταύτης ἀδελφῶν καὶ ἐπιτρόπων, καὶ τῶν ἄλλων ἐπισήμων τῆς πολιτείας ἀρχόντων, καὶ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τελουμένης ἐν τῷ κατὰ τὸ Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος ἁγίου Γεωργίου (ἐν ᾧ ἥ τε εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἵδρυται, καὶ τὸ παγκάριον ἑστήρικται) ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς πατριαρχευόντων, κοινῶς δεήσεις ἐκτελεῖν τῇ τε Παναγίᾳ Θεομήτορι καὶ τῷ Υἱῷ αὐτῆς καὶ Σωτῆρι Θεῷ ἡμῶν ἐπὶ συντηρήσει τῆς ἱερᾶς ταύτης σχολῆς, ἀδελφάτον τε ῥητὸν παρέχειν τῷ κατασκευασθέντι παγκαρίῳ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς σχολῆς, σημεῖον τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ στέρξεως πρὸς αὐτήν· τὰ δὲ κατὰ μέρος συμβαλλόμενα ταύτῃ, ὡς προείρηται, ἕκαστα εἰδικῶς ἐν τῷ κώδηκι ἀναγέγραπται. Τέταρτον, τοὺς καθηγητὰς τῶν μαθημάτων καὶ τοὺς ἀκροατὰς τούτων ἀπονέμειν τοῖς κατὰ καιροὺς παναγιωτάτοις πατριάρχαις Κωνσταντινουπόλεως, ὡσαύτως καὶ τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις Ἱεροσολύμων, τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν, εὐπείθειαν καὶ ὑποταγήν, καὶ τοὺς πατριάρχας πρὸς τὸ ἀγαπᾷν τοὺς τῆς σχολῆς διδασκάλους, καὶ ὑπερασπίζεσθαι τούτων ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἀκροατὰς (εἰ δυνατὸν συνεχέστερον, εἰ δὲ μὴ ἅπαξ γοῦν τοῦ ἐνιαυτοῦ) καὶ τεκμηρίου χάριν τῆς πρὸς τὴν ἱερὰν σχολὴν εὐλαβείας, ἀποδημοῦντός τινος τῶν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ διδασκάλων ἢ μαθητῶν, ἱερωμένων ἢ μοναχῶν, μηδὲν τῆς ἐκείνου περιουσίας λαμβάνειν, ἀλλὰ ἀριέναι τοῖς τοῦ φροντιστηρίου ἐπιτρόποις, ἐπὶ αὐξήσει τῶν προσόντων αὐτῷ εἰσοδημάτων, καὶ μὴ ἐξεῖναι τούτοις, τοῖς ἐπιτρόποις δηλονότι, καινοτομεῖν τι τῶν διωρισθέντων κεφαλαίων κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἀλλ' εἴ τις χρεία τοιαύτη παρεμπέσοι, κοινῇ ψήφῳ τῶν ἐπισήμων τῆς ἀδελφότητος καὶ τοῦ κατὰ καιροὺς πατριάρχου, τὴν μεταβολὴν δοκιμάζεσθαι, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως φυλάττεσθαι ἀμετάτρεπτα· ἃ δὴ πάντα τὰ ἐν τῷ ἱερῷ κώδηκι τῆς ἱερᾶς σχολῆς ὡς εὐλογώτατα δοκιμασθέντα, καὶ γνώμαις πάντων τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν συγκροτηθέντα, ἐζητήθη καὶ γράμμασι σιγιλλιώδεσι καὶ χρυσοβούλλοις ἐπικυρωθῆναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν, γνώμῃ καὶ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κὺρ Νεκταρίου καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου καὶ ὑπερτίμων ὁμοῦ πάντων ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, γράφει ἐπιβεβαιοῦσα καὶ ἐπικυροῦσα τὴν σύστασιν τῆς ἱερᾶς ταύτης σχολῆς, καὶ τὴν ἔκθεσιν τῶν περιστατικῶν πάντων αὐτῆς κεφαλαιωδῶς ἐγγραφέντων ἐν τῷ ἱερῷ ταύτης κώδηκι, καὶ καταστρωθέντων μετὰ πολλῆς ἐρεύνης καὶ ἀκριβείας, καὶ ἐν ἁγίῳ ἀποφαίνεται Πνεύματι ἵνα, τῆς ἱερᾶς ταύτης σχολῆς, ὡς συγκροτηθείσης ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος χρησιμωτάτου ἄρχοντος κὺρ Μανουὴλ, τοῦ κατὰ Πνεῦμα υἱοῦ ἀγαπητοῦ, ἐπ' ὠφελείᾳ παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἐπιδόσει τῆς κατὰ ψυχὴν τελειότητος καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν μαθημάτων παιδείας, τῇ κοινῇ ψήφῳ τῶν κατ' ἀρετὴν προεχόντων τῆς πολιτείας ταύτης, μενούσης τῷ τοῦ Θεοῦ ἐλέει, ἕως οὗ ὁ ἥλιος τὸν ἴδιον διατρέχει κύκλον, ὑπερκειμένης πάσης ἐπηρείας φθόνου, ταῖς πρεσβείαις τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, φυλαττομένων καὶ σωζομένων τῶν διορισθέντων πάντων κεφαλαιωδῶς, καὶ ἐγγραφέντων τῷ ἱερῷ τῆς σχολῆς ταύτης κώδηκι, τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν κατ' ἔτος ἀποκαθισταμένων ἐπιτρόπων ἐν αὐτῇ, ὅστις τῶν πάντων ἢ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, ἢ τῆς κοσμικῆς πολιτείας, τρόπῳ πανούργῳ καὶ ἤθει ὑπούλῳ δι' ἐθελοκακίαν, ἢ τῷ τοῦ φθόνου πάθει, ἢ σατανικῷ τινι μίσει κινούμενος, δοκιμάσει ἀνατροπήν τινα τῶν τῆς ἱερᾶς ταύτης σχολῆς περιστατικῶν μηχανήσασθαι, ἢ κατὰ μέρος, ἢ κατὰ τὸ ὅλον, ἢ ἄλλην τινὰ ἐπιβουλὴν διανοηθεὶς κατὰ τοῦ θεσπεσίου τουτουὶ ἔργου, ὁ τοιοῦτος ὡς πολέμιος καὶ ἐναντίος τῆς κοινῆς πάντων ὠφελείας καὶ [ἀλλότριος] τῷ Θεῷ, ἀφ' οὗ τὸ τοιοῦτον εὐεργέτημα ὡς ἀνθρώπους ἥκει, ἀποκήρυκτος εἴη πάσης χριστιανικῆς ὁμηγύρεως, καὶ ὑπὸ ἀφορισμὸν αἰώνιον τῆς παναγίας, καὶ ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος. Ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ τὸ παρὸν σιγιλλιῶδες ἡμέτερον πατριαρχικὸν χρυσόβουλλον γράμμα, γραφὲν ἐν μεμβράναις, ἐπεδόθη τῇ ἱερᾷ ταύτῃ σχολῇ, εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει ᾳχξγ'. Μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτιῶνος Α'.

† **Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

† **Νεκτάριος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.**

Το παρὸν γράμμα, ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Προκοπίου, ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου σχολάς, ὧν ἡ τῶν κοινῶν γραμμάτων συνεστήθη τῷ 1763. Μετεγράφη καὶ τοῦτο, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἐκ πατριαρχικῶν κωδήκων, διὰ τρίτου, οὐχὶ ὑπ' ἐμοῦ, καὶ ἐκδίδοται πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ὧν λέγω ἐν σελ. 923, στήλῃ α', στίχῳ 38. Μ. Ι. Γ.

(Προκόπιος ἐλέῳ Θεοῦ) κτλ.

† Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώταται ἱερομόναχοι οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Νεοχωρίου· χρήσιμοι ἐπίτροποι καὶ λοιποὶ συνεγχώριοι εὐλογημένοι χριστιανοί· τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μενριότητος· χάρις εἴη ὑμῖν. ἅπασι καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος παρὰ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, καὶ παρ' ἡμῶν εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν, οὐδ' ὀνήσιμόν τε καὶ τελεσιουργόν, ὡς ὁ τῶν καλῶν ἔρως, καὶ ἡ κατὰ Θεὸν προσπάθεια καὶ ὁρμὴ τῶν ἐπ' αὐτὰ φερομένων· ἀμέλει τοι καὶ πᾶσι δῆλόν ἐστι τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἡ φροντὶς καὶ σύστασις τῆς πρὸς λόγον παιδείας, μαθήσεώς τε καὶ διδασκαλίας καὶ ἐκπαιδεύσεως, ὡς πρὸς ἐπίδοσιν καὶ βελτίωσιν κοινῶς τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσιν ἀφορώσης, πρὸς τὸ μετόχους ἀποκαθίστασθαι τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω βελτιώσεώς τε καὶ ἐπιδόσεως, ἐπαινετὴν εἶναι καὶ ἀξιάγαστον, διά τοι τοῦτο καὶ ἰσχυρᾶς χρῄζειν συστάσεως καὶ διαμονῆς, συντεινούσης καὶ συμβαλλομένης καὶ ἐς ἀεὶ σωζομένης, ἄλλως τε, εἰ ἡγεμονικῆς καὶ αὐθεντικῆς εὐμοιρήσει ἐξουσίας καὶ ὑπεροχῆς, καθώσπερ καὶ διὰ φροντίδος οὐκ ὀλίγης ἔσχεν ὁ τέως θεῖῳ ἐλέει ἡγεμονικῶς καὶ αὐθεντικῶς ἡγεμονεύων ὑψηλότατος καὶ θεοσεβέστατος αὐθέντης καὶ ἡγεμὼν μεγαλοπρεπέστατος πάσης Μολδοβλαχίας κύριος κύριος Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Μαυροκορδάτος, υἱὸς κατὰ Πνεῦμα ἡμῖν ἀγαπητὸς καὶ λίαν περιπόθητος, τότε δὲ τότε μεγίστης καὶ ἀσφαλοῦς ἀξιοῦται συντηρήσεώς τε καὶ ὠφελείας. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφανίσθη ἡμῖν καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς ἱερᾷ τῶν συνοδέλφων ἁγίων ἀρχιερέων ὁμηγύρει καὶ συνόδῳ αὐθεντικὸν πανέκλαμπραν χουσόβουλλον τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, διορίζον πρὸς περιθαλψιν καὶ κυβέρνησιν τοῖς κατὰ τὸ παράλιον ὑμῶν χωρίον Νεοχώριον συστηθεῖσι δύο φροντιστηρίοις ἑλληνικῶν καὶ κοινῶν μαθημάτων διδοσθαι κατ' ἔτος ἀπὸ τῶν αὐθεντικῶν βαμμάτων γρόσια διακόσια πεντήκοντα, ἔν τε ταῖς λαμπραῖς ἡμέραις τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος καὶ ἐν παντὶ καιρῷ παρὰ τῶν μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑψηλότητα ἡγεμονευσόντων αὐθεντῶν, εἰς μνημόσυνον τῶν ἀειμνήστων προγόνων καὶ γεννητόρων τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, ἔγνωμεν ἤδη, συνοδικῇ διασκέψει, αὐτὴν ταύτην τὴν αὐθεντικὴν φιλοδωρίαν καὶ χορηγίαν ἐμπεδῶσαι καὶ βεβαιῶσαι, καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ γράμματος, προσδιορίσαι τε, συναινέσει ὑμῶν τῶν ἐγχωρίων χριστιανῶν καὶ ἐπιτρόπων τῶν σχολείων, γίνεσθαι τὴν τοιαύτην ἐτήσιον ἀπότισιν καὶ αὐθεντικὴν χορηγίαν κατὰ τόν δε τὸν τρόπον· τὰ δύο δηλονότι μερίδια ἐκ τῶν διακοσίων πεντήκοντα γροσίων, εἰς ἑκατὸν ἑξήκοντα ἓξ γρόσια καὶ ἄσπρα ὀγδοήκοντα συμποσούμενα, παρέχεσθαι τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ, ἅτε δὴ ἡ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων διδασκαλία καὶ ἐκπαίδευσις πλεῖστον ἔχει τὸν κόπον καὶ περισσοτέραν τὴν ὠφέλειαν τοῖς διδασκομένοις· καὶ γὰρ δι' αὐτῆς γνώριμοι γίνονται καὶ εἰδήμονες οὐ μόνον τῆς θύραθεν φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως καὶ ὀρθοδοξίας, ἀξιούμενοι δι' αὐτῆς τῆς τελειοτάτης καὶ ἀκρωφνοῦς τῶν ἐφετῶν ἀκρότητος· τὸ δὲ τρίτον, συμποσούμενον εἰς ποσότητα γροσίων ὀγδοήκοντα τριῶν καὶ ἄσπρων τεσσαράκοντα, χορηγεῖσθαι τῷ κοινῷ σχολείῳ τῶν ἱερῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν γραμμάτων. Διὸ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱεροτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ ῥηθὲν αὐθεντικὸν ἔκλαμπρον χρυσόβουλλον ἔχον διαμένειν ἐς ἀεὶ βέβαιον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀσφαλὲς καὶ ἀπαραχάρακτον, ὀφείλουσιν οἱ ἐπίτροποι τοῦ σχολείου διδόναι τὸ αὐθεντικὸν τοῦτο ἔλεος ἀνέλλιπῶς εἰς τὰ ῥηθέντα σχολεῖα ὡς εἴρηται. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνο-

[1]) Ἀκατάληπτον ἡγοῦμαι τὸ χωρίον.

δικόν ἡμῶν γράμμα, καταστρωθὲν κἀν τῷ ἱερῷ Κώδηκι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, Ἰνδικτιῶνος Δ'. (*)

† Ὁ Ἐφέσου **Σαμουὴλ**
† Ὁ Ἡρακλείας **Μεθόδιος**
† Ὁ Κυζίκου **Ἀγάπιος**
† Ὁ Νικομηδείας **Γεράσιμος**
† Ὁ Χαλκηδόνος **Παρθένιος**
† Ὁ Δέρκων **Ἀνανίας**
† Ὁ Κρήτης **Ζαχαρίας**
† Ὁ Δράμας **Γρηγόριος**
† Ὁ Ναυπλίου **Μελέτιος.**

Ἐν τῇ σελ. 923, στήλῃ α', στίχῳ 40 γίνεται μνεία τῆς μερίμνης, ἣν ἐλάμβανεν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως περὶ πλουσίας ἀμοιβῆς τῶν ἱεραψαλτῶν καὶ διδασκάλων τῆς μουσικῆς. Ἐπὶ τούτῳ, καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν λεγομένων μου, καὶ πρὸς γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν σχολὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς τὴν τῷ 1791 συστᾶσαν, τρίτην, ἐν ᾗ δυνατὸν 'να εἴπω, ἐν τοῖς κάτω χρόνοις, ἐκδίδωμι τὸ παρὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας, μεταγραφὲν καὶ τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ Α' καὶ τὸ Γ' ἐκ πατριαρχικοῦ κώδηκος. Εἰρήσθω δ' ὅτι περὶ τῶν ἐν τοῖς κάτω χρόνοις σχολῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ἔγραψα δίς, τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ ἐκδοθέντι τῷ 1880 Λ' τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς ἐνταῦθα Μεσαιωνολογικῆς Ἑταιρίας (σελ. 87—96), τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῷ Η' τόμῳ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» (σελ. 35—36). Μ. Ι. Γ.

Νεόφυτος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων/πόλεως Νέα Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Εἴγε περὶ τῶν πόρρω που καὶ ἀπανταχοῦ κειμένων ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ὀφειλὴ ἡμῖν ἐπίκειται οὐ μικρὰ γενναίας φροντίδος ὑπὲρ τῆς κοσμιότητος, καὶ ἀγαθῆς καταστάσεως, καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω ροπῆς τε καὶ βελτιώσεως αὐτῶν, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς κοινῆς μητρὸς τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν, καὶ τῆς εὐπρεπείας καὶ κοσμιότητος καὶ ἐναρμονίου αὐτῆς εὐταξίας· ὑπὲρ γὰρ ταύτης καὶ γενναιότατα δέον καταβάλλειν τὰ ἀγωνίσματα, καὶ προνοεῖν ἐπιστημόνως, καὶ ἐπιμελεῖσθαι ἀγρύπνως τῆς συντηρήσεως καὶ διαμονῆς, τῆς κοσμιότητος καὶ λαμπρότητος αὐτῆς. Κατὰ γοῦν τὴν ἐπικειμένην ἡμῖν ὀφειλὴν ταύτην, ἐρεύνης ἀκριβοῦς γενομένης, γνώμῃ κοινῇ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐνδημούσης ἱερᾶς ἀδελφότητος καὶ ἁγίας συνόδου, καὶ τῶν τιμιωτάτων Ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ μουσικολογιωτάτων ψαλτῶν τοῦ τε πρωτοψάλτου κὺρ Ἰακώβου, καὶ τοῦ λαμπαδαρίου κὺρ Πέτρου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν διδασκομένων μαθητῶν, κατείδομεν τὸ ἔργον αὐτῶν παρημελημένον, ἅτε δὴ τῶν ὑπ' αὐτῶν μαθητευομένων μὴ εἰς τὰ πρόσω χωρούντων, μηδ' ἐξικανούντων, ἐκλίποντός τινος, χοροστατῆσαι καὶ ψάλλειν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, προφανοῦς γενομένης τῆς αἰτίας, διὰ τὸ μὴ ἐξαρκεῖν αὐτοῖς τοῖς πρωτίστοις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελουργίας τὰ ἅπερ ἀπαλαμβάνουσι καὶ καρποῦνται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰσοδήματα, καὶ μισθοὺς αὐτῶν, καὶ ἐκ τούτων κινδυνεύειν ἐξίτιλον γενέσθαι τὴν μουσικὴν τῆς Ἐκκλησίας τέχνην, ἣν οὗτοι μόνοι δύνανται τό γε νῦν ἐπιστημόνως διδάξαι καὶ ὠφελῆσαι πολλούς. Ἐνθεν τοι ὡς ἀναγκαῖον πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐταξίαν καὶ ἁρμονίαν, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιμέλειαν καταβαλόντες, δεῖν ἔγνωμεν θεραπεῦσαι τὰς ἀνάγκας, καὶ ἀναπληρῶσαι τοὺς μισθοὺς αὐτῶν, καὶ οἰκονομῆσαι τρόποις τοιοῖσδε· ὅπως ὁ μὲν πρωτοψάλτης ῥηθεὶς κὺρ Ἰάκωβος λαμβάνῃ λόγῳ μισθοῦ, ἕνεκεν τῆς χοροστασίας αὐτοῦ, ψάλλοντος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ, κατὰ τοὺς τεταγμένους καιροὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν καὶ συνελεύσεων, κατ' ἔτος πεντακόσια τεσσαράκοντα γρόσια, ἔτι δὲ καὶ ἑξήκοντα διὰ τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστασίαν τοῦ Τυπικοῦ, καὶ εἴκοσι λόγῳ φιλοδωρίας τοῦ θείου Πάσχα, ἔτι δὲ καὶ τετρακόσια διὰ τὸ διορισθὲν αὐτῷ κοινὸν σχολεῖον, ὥστε παραδίδειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, καὶ προκόπτειν πάντας τοὺς φοιτῶντας πρὸς αὐτὸν μαθητάς, καὶ προάγειν ἐπὶ τὸ τέλειον τῶν μαθημάτων, ἀρχομένους ἀπὸ τῶν πρώτων στοιχείων τῆς μουσικῆς, μέχρι τῶν τελευταίων, ὀφείλοντα ἀπαραιτήτως ἀποδέχεσθαι πάντας καὶ διδάσκειν αὐτοὺς μικρά τε καὶ μεγάλα μαθήματα· ὁ δὲ λαμπαδάριος ῥηθεὶς κὺρ Πέτρος λαμβάνῃ καὶ οὗτος ἐτησίως λόγῳ μισθοῦ 540 γρόσια, ἕνεκεν τῆς χοροστασίας αὐτοῦ, ψάλλοντος ἐν τοῖς τεταγμένοις καιροῖς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν καὶ συνελεύσεων, καὶ εἴκοσι λόγῳ φιλοδωρίας κατὰ τὸ θεῖον Πάσχα, ἔτι δὲ καὶ τετρακόσια γρόσια ἐπὶ τῷ διδάσκειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν δύο δομεστίκων, καὶ παραδίδειν μετ' ἀκριβείας δίς τῆς ἡμέρας τὰ μαθήματα, ὥστε τελείους καὶ τούτους ἀναδεῖξαι εἰς ὀλίγου καιροῦ διάστημα· πρὸς δέ, ὅσοι ἂν διορισθῶσιν αὐτῷ κατ' ἐκλογὴν μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου καὶ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, ἔχῃ κἀκείνων τὴν φροντίδα, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τῆς εἰς τὰ πρόσω αὐξήσεως καὶ ἐπιδόσεως, καὶ τελειώσεως τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ἵνα ἐν διαστήματι τεσσάρων χρόνων τελειώσωσι πάντα τὰ τῆς μουσικῆς μαθήματα, ἀμισθὶ διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος λαμπαδαρίου κὺρ Πέτρου· οἱ δὲ δομέστικοι ἔχωσιν ἑκάτερος λαμβάνειν λόγῳ μισθοῦ ἀνὰ τεσσαράκοντα γρόσια τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα, καὶ εἴκοσι ἐτησίως κατὰ τὸ θεῖον Πάσχα λόγῳ φιλοδωρίας, ὀφείλοντες καὶ οὗτοι παραμένειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἰδίας αὐξήσεως καὶ ἐπιδόσεως,, καὶ τέλους τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ψάλλειν τε καὶ χοροστατεῖν διὰ παντός, τιμᾷν δὲ καὶ ὑπείκειν τοῖς διδασκάλοις αὐτῶν κατ' ὀφειλὴν ἀπαραίτητον. Τοῦτον γοῦν τὸν διορισμὸν αὐτῶν, συμποσούμενον εἰς δύο χιλιάδας καὶ ἐννεακόσια ὀγδοήκοντα τῶν γροσίων, διορίζομεν, γνώμῃ κοινῇ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει· ὅπως αἱ μὲν δύο χιλιάδες τῶν γροσίων ἀποδίδωνται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ παγκαρίου τοῦ καθ' ἡμᾶς πανσέπτου πατριαρχικοῦ ναοῦ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων αὐτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἐννεακόσια ὀγδοήκοντα ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, εἰς ἔκτισιν καὶ ἀναπλήρωσιν, ὡς ὡρίσται, τῶν ἐτησίων μισθῶν αὐτῶν, πρὸς παραμονὴν αὐτῶν καὶ ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ ἀποκατασταθῇ παγκάριον εἰς ἀγαθὴν κατάστασιν, ἐξαρκοῦν δηλονότι τοῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ δαπανήμασι, καὶ δυνάμενον ἀναπληροῦν καὶ τὰ λοιπὰ ἐννεακόσια ὀγδοήκοντα, καὶ τότε, κλέψεως δευτέρας γενομένης, διορισθῶσι καὶ ταῦτα κατὰ ὁμοίαν γνώμην δίδοσθαι ἐκ τοῦ παγκαρίου. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες γνώμῃ κοινῇ, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ περιτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα αἱ δύο χιλιάδες τῶν γροσίων, ὡς εἴρηται, ἔχωσιν ἀποδίδοσθαι ἐκ τοῦ παγκαρίου παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων αὐτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἐννεακόσια ὀγδοήκοντα ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, εἰς ἔκτισιν καὶ ἀναπλήρωσιν, ὡς ὡρίσται, τῶν ἐτησίων μισθῶν αὐτῶν, πρὸς παραμονὴν αὐτῶν καὶ ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ ἀποκατασταθῇ παγκάριον εἰς ἀγαθὴν κατάστασιν, ἐξαρκοῦν δηλονότι τοῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ δαπανήμασι, καὶ δυνάμενον ἀναπληροῦν καὶ τὰ λοιπὰ ἐννεακόσια ὀγδοήκοντα, καὶ τότε, κλέψεως δευτέρας γενομένης, διορισθῶσι καὶ ταῦτα κατὰ ὁμοίαν γνώμην δίδοσθαι ἐκ τοῦ παγκαρίου. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες γνώμῃ κοινῇ, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ περιτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν δε

ΨΥΧΗΣ ΙΑΤΡΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ.

Μετὰ πάροδον ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀφίξεως ὁ τῶν γάλλων καθηγητῶν εὐάριθμος ἡμῶν ὅμιλος ἐπισκεψάμενος ἤδη τὴν Πελοπόννησον ἐπεχείρησε τὴν εἰς Δελφοὺς ἐκδρομήν. Αἱ δύο πρῶται τῆς πορείας ἡμέραι ἀφιερώθησαν εἰς ἀνασκόπησιν τῶν τῆς Ἐλευσῖνος καὶ τῶν Ἐλευθερῶν ἐρειπίων, τὴν μελέτην τῶν ἀξιολόγων ἐν Πλαταιαῖς λειψάνων καὶ τὴ κατὰ τὸ ἐνὸν ἐξακρίβωσιν τῶν θέσεων, ἐν αἷς ἤκμασαν ἄλλοτε ἡ Κορώνεια καὶ ἡ Ἀλίαρτος. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς τρίτης ἡμέρας ἡ φαιδρὰ συνοδεία εἰσήρχετο ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας λαμπροῦ ἐαρινοῦ ἡλίου εἰς Λεβάδειαν ἡγουμένου τοῦ ὁδηγοῦ ἑπομένων δὲ ἐξ ἵππων ἱερόντων τοὺς κανιτοὺς ἡμῶν ἐφεστίους. Τοῦ κρότου τῆς ἱππηλασίας ἀκούσαντες οἱ τῶν κοντρικῶν ὁδῶν ἔμποροι προέθησαν εἰς τὸν οὐδὸν τῶν πρατηρίων των, αἱ γυναῖκες προέτειναν ἐκ τῶν θυρίδων τὰς ὄψεις, τρεῖς πελαργοὶ ἐπὶ παλαιοῦ μιναρὲ κοιταζόμενοι ἀπέπτησαν κρώζοντες καὶ εἶτα τὰ πάντα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν γαλήνην. Ἑλλὴν χωροφύλαξ κυανόστολος καὶ πιλίδιον ἱππεύων μετὰ τῶν βασιλικῶν σημάτων προσῆλθεν ἡμῖν φιλίως, μὴ ἀπαιτῶν τὰ διαβατήρια ἡμῶν προσενεχθὲς δὲ ἵνα δείξῃ ἡμῖν τὰς ἐπιτοπίους ἀρχαιότητας ἐν ᾧ ὁ ὁδηγὸς μετὰ τοῦ μαγείρου συνεργάζοντο εἰς παρασκευὴν γεύματος διὰ τοὺς ἐφέδρους ὡς ἡμᾶς ἀπεκάλουν.

Διηυθύνθημεν τότε πρὸς τὸν ποταμὸν Ἐρκύνην, ὅστις κατερχόμενος ἐν ἠδεῖ κελαρυσμῷ τὴν βόρειον τοῦ Ἑλικῶνος κλιτὺν δέχεται κατὰ τὸν ροῦν τὰ ὕδατα δύο ἄλλοτε ἱερῶν πηγῶν τῆς Λήθης καὶ τῆς Μνημοσύνης. Ἐν τοῖς τόποις τρύτοις τοῖς μυστηριωδῶν ἀναμνήσεων μεστοῖς ἡ περιέργεια τοῦ μεμορφωμένου πως περιηγητοῦ ἀναζητεῖ πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ περιώνυμον τοῦ Τροφωνίου ἄντρον. Ὁ καλὸς χωροφύλαξ ὡδήγησεν ἡμᾶς ἐνώπιον τετραγώνου ὀπῆς διὰ χειρὸς ἀνθρωπίνης ἐν βράχῳ ἀνορυχθείσης, δι' ἧς κατ' αὐτὸν ἦν δυνατὴ ἡ μέχρι τοῦ παναρχαίου σπηλαίου εἴσδυσις. Διὰ τῆς ὀπῆς ταύτης ἀμήχανος ἄλλως ἦν ἡ εἴσοδος ἢ δι' ἐρευνῶν, δι' ὃ οὐδεὶς ἐπεχείρησε ταύτην. Ἄλλως δέ, τοῦτο ἦν ἄρα τὸ ἐφηφισμένον τοῦ ἀρχαίου μάντεως ἄντρον; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἀμφίβολος ἦν ἡ ἀπάντησις, κατέλιπον δὲ μετὰ μικρὸν τὸν βράχον, ὃς δι' ἐμὲ οὐδεμίαν εἶχεν ἄλλην ἀξίαν ἢ ὅτι μοὶ ὑπέμνησε δύο ἀρχαῖα ἔργα, ὧν τὸ μὲν πραγματεύεται τὰ κατὰ τὸ Δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, τὸ δὲ τῶν Χρησμῶν τὴν παῦσιν γεγραμμένα δὲ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῇ πατρίδι τοῦ ὁποίου ἔμελλον νὰ διέλθω τὴν ἑσπέραν καὶ τὴν νύκτα.

Ἐπαναλαμβάνομεν οὕτω τὴν πορείαν μετὰ τὸ γεῦμα καὶ τὴν ἀνάπαυλαν πρὸς τὴν Κωπαΐδα λίμνην περὶ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν ὥραν. Οἱ ἵπποι ὁδεύοντες ἐν αὐτῇ τοῦ ποταμοῦ τῇ κοίτῃ ἐν μέσῳ τῶν εὐκάρπων κήπων καὶ τῶν ἐλαιώνων τῆς Λεβαδείας. Μικρὸν ἀνωτέρω ἐδείπνησε νὰ καταλίπωμεν τὴν δροσερὰν καὶ μυροβόλον ταύτην ἀτραπόν, ἵνα διέλθωμεν τουρκικὴν λεωφόρον, εἶδός τι ἀποτόμου καὶ τραχείας ἀμαξιτοῦ, καθ' ἣν αἱ κάθετοι τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες δεινῶς ἡμᾶς ἐταλαιπώρουν καὶ τὰ ψέροντα ἡμᾶς ζῶα ἀνὰ πᾶν βῆμα προσέκοπτον. Θαυμασία ἐξετυλίσσετο πρὸ ἡμῶν ἀποψις ἀνελθόντων ἐν τέλει εἰς τοῦ λόφου τὴν κορυφήν. Πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν ὑπλοῦτο τῆς Κορωνείας τὸ πεδίον· πρὸς βορρᾶν ἀπήστραπτον τὰ γαλήνια τῆς Κωπαΐδος ὕδατα· πρὸς δυσμὰς ὠρθοῦτο τὸ μέτωπον τοῦ Παρνασσοῦ περιστεφόμενον ὑπὸ στιλβοντος χιονομανδύου, καὶ πρὸς νότον ὁ Ἑλικών, ὑπὸ πευκῶν καὶ δρυῶν στεφόμενος, ἐξετείνετο ὡς μελανοκύανος κολοσσός. Ἔστην ἐπὶ μικρὸν ἀποθαυμάζων τοῦ θεάματος τὴν μεγαλειότητα, εἶτα δὲ μαστίξας τὸν ἵππον κατηυθύνθην καλπάζων πρὸς τὸ κέντρον τῆς πεδιάδος κατὰ τὴν θέσιν ἐν ᾗ φαίνονται διεσπαρμένα καὶ συντετριμμένα τὰ μέλη τοῦ λιθίνου κολοσσοῦ ὃν καλοῦσι καὶ σήμερον ἔτι Λέοντα τῆς Χαιρωνείας.

Ἀφιππεύσας καὶ τὸν ἵππον ἀφεὶς ἐλεύθερον εἰς νομὴν ἐπεχείρησα τὴν ἰχνογράφησιν τοῦ ἐπιβλητικοῦ ἐρειπίου, μνημείου πάλης φοβερᾶς καὶ ὑπερτάτης, ἐν ᾗ ἐξέπνευσε τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνεξαρτησία.

Τὰ πάντα ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ μοὶ ὑπεμίμνησκον τὸν συγγραφέα τῶν Παραλλήλων Βίων, ἐν ᾧ τὸ γαλλικὸν ἔμψυχον ἀρέσκεται ν' ἀνευρίσκῃ τὸν ἱστορικὸν τῶν ἀρρενωπῶν ἀρετῶν. Ὁ βιογράφος τοῦ Πελοπίδου, τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου διέσωσεν ἡμῖν τὴν ἀνάμνησιν τῶν συγκινητικωτάτων ἐπεισοδίων τῆς μάχης ταύτης. Ἐν ᾧ ὁ Φίλιππος ἡγούμενος τῆς δεξιᾶς πτέρυγος ἠγωνίζετο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀγῶνα ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροπον, ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ ἀριστερᾷ λάβρος ἐπετίθετο κατὰ τοῦ ἱεροῦ τῶν Θηβαίων λόχου. Ἐν ᾗ ἐκαθήμην θέσει τὸ ἐπίλεκτον ἐκεῖνο σῶμα, ἐκ τριακοσίων ἑταίρων ἀποτελούμενον, ἀπωλέσθη ὁλόκληρον διὰ τὴν λυσσώδη καὶ ἄκαμπτον αὐτῶν ἐπιμονὴν ὅπως διασπάσωσι τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. «Ὡς δέ, λέγει ὁ Πλούταρχος, μετὰ τὴν μάχην ἑῴων τοὺς νεκροὺς ὁ Φίλιππος ἔστη κατὰ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ συνετύγχανε κεῖσθαι τοὺς τριακοσίους, ἐναντίους ἀπηντηκότας ταῖς σαρίσσαις ἅπαντας, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ μετ' ἀλλήλων ἀναμεμιγμένους, θαυμάσαντα καὶ πυθόμενον ὡς ὁ τῶν ἐραστῶν καὶ τῶν ἐρωμένων οὗτος εἴη λόχος, δακρῦσαι καὶ εἰπεῖν· Ἀπόλοιντο κακῶς οἱ τούτους τι ποιεῖν ἢ πάσχειν αἰσχρὸν ὑπονοοῦντες». Ὁ ἐκ λίθου κολοσσὸς οὗ ἰχνογράφουν τὰ ἐρείπια ἐμφαίνει τὴν θέσιν . . . Τεκμηριοῦται τοῦτο ἐκ τινος κειμένου, ἐν ᾧ ὁ ἀνάλγητος Παυσανίας φαίνεται σχεδὸν συγκινούμενος. Παρὰ τὴν Χαιρώνειαν, λέγει, «ἔστιν ἰδεῖν κοινὸν Θηβαίων τάφον τῶν πρὸς Φίλιππον ἀγωνισαμένων καὶ θανόντων. Καὶ γραφὴ μὲν οὐκ ἔνι, ἀλλὰ λέων ἵδρυται . . . . τὴν δὲ γραφὴν ἔμοιγε δοκεῖ ἐλλείπειν, ὅτι τὸ θεῖον οὐκ ἠμείψατο τὴν αὐτῶν εὐψυχίαν». Ἡ νὺξ προέβαινε ταχέως, ἐν ᾧ ἐγὼ ἀπεπειρώμην ν' ἀνακαλέσω τῶν πρὸ τῶν ποδῶν μου τεθαμμένων ἡρώων τὴν εἰκόνα καὶ κατώρθουν τοῦτο οὐχὶ ὅλως ἀνεπετυχῶς· τοσαύτην ἔχει δύναμιν ἡ μαγεία τῶν ἀναμνήσεων, ἃς διεγείρει ἡ θέα τῶν ἀειμνήστων τόπων. Ἠγέρθην καὶ ἀφικόμην εἰς Χαιρώνειαν, ἔνθα οἱ ἑταῖροι μὲ ἀνέμενον. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων τῆς στιγμῆς ταύτης ἕκαστος ὡς ἐγὼ ἐν τῷ μελέτῃ τῆς ἀρχαιότητος διατρίψας ἕνα μόνον ἀναπολεῖ Πλούταρχον, τὸν ἱστορικὸν τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρῶν.

Ὑπῆρχεν ἐν τούτοις καὶ ἕτερος Πλούταρχος, οὐ ἀληθῶς προηγεῖται ὁ πρῶτος. Τὸν ἧττον γνωστόν, ἧττον δημοτικὸν καίπερ ὑπὸ τοῦ Ἀμιότου ὡσαύτως μεταγλωττισθέντα Πλούταρχον, τὸν συγγραφέα τῶν Ἠθικῶν, οὗ τόσῳ περίεργος ἀποβαίνει ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἐνδιαφέρουσα ἡ μελέτη, δὲν ἐβράδυνε νὰ μοὶ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην μόλις εἰσῆλθον εἰς τὴν γαλήνιον καὶ πατριαρχικὴν Χαιρώνειαν ὁ νῦν ἀντικαθιστῶν αὐτὸν ἐν τῷ ἀξιώματι τοῦ πρώτου δημοτικοῦ ἄρχοντος. Τῷ ὄντι ὁ δήμαρχος προσῆλθεν ἡμῖν ἐν τινι ὁδοῦ γωνίᾳ καὶ διαπυθόμενος φιλίως περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ, προσεκάλεσεν ἡμᾶς κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν εἰς χορὸν τῆς ἑνώσεως νεαροῦ ζεύγους οὗ τὴν πρωΐαν εἶχε τελεσθῆ ὁ γάμος. Τοῦτο ἤρκεσεν ἵνα παρελάσωσι πρὸ τῆς διανοίας μου οἱ τίτλοι παρῶν τῶν ἐξαιρέτων τῆς οἰκογενειακῆς ἠθικῆς συγγραφῶν, ἃς ὁ Πλούταρχος συνέταξε περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ γάμου, τῆς πρὸς τὰ τέκνα τῶν γονέων στοργῆς, τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου ἐν τινι σταύλῳ παρατεθέντος παρὰ τὰς πρασίας δαμάλεις καὶ τὰς ἀδιακρίτους αἶγας ἀνεμνήσθημεν ὅτι πρὸ τοῦ Λαφονταίνου ὁ Πλούταρχος πλεῖστ' ὅσα εἶπε περὶ τῶν ζώων καλά, εἰκότως τὴν νοημοσύνην αὐτῶν ἐπαινῶν, σεμνῶς δὲ ὁμιλῶν περὶ τῶν χριστῶν αὐτῶν ἐν τῇ συμβιώσει σχέσεων καὶ τῆς πρὸς τὰ τέκνα τρυφερότητος αὐτῶν. Κατὰ μικρὸν ἑκάστου τὸ ἴδιον ἐπιπροστιθέντος κατηρτίσαμεν ἐν τέλει πλήρη τὸν κατάλογον τῶν Ἠθικῶν τοῦ Χαιρωνέως σοφοῦ. Ἐγὼ δὲ ἀποκοιμιζόμενος μετὰ μακρὸν ὑπὸ τὸν μεμακρυσμένον ἦχον τοῦ τυμπάνου καὶ τοῦ αὐλοῦ, ὑφ' ὃν ἐχόρευον οἱ ἐν τῷ γάμῳ ἀνελογιζόμην ὅτι νέα καὶ τερπνοτάτη ἠδύνατο νὰ συντεθῇ συγγραφὴ περὶ τοῦ Πλουτάρχου οὐχὶ τοῦ τοὺς μεγάλους ἄνδρας ἐξιστορήσαντος, περὶ οὗ ἱκανὰ ἐγράφησαν καὶ οὗ πᾶς τις ἀνέγνω τι, ἀλλὰ τοῦ Πλουτάρχου τῶν οἰκογενειακῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρετῶν, ὃς τὸ ἐντρύφημα ἀποτελεῖ τῶν σοφῶν καὶ τῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἀσχολουμένων.

Τοιαύτης τινὸς συγγραφῆς ἀπόπειρα πρό τινος ἐγένετο. Τὸ ἐπαγωγὸν τοῦτο θέμα ἐφείλκυσε σπουδαίως τὴν προσοχὴν φαιδροῦ καὶ ἀμερολήπτου πνεύματος. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Κρεὰρ εἶνε τερπνόν, γλαφυρὸν καὶ ἀκριβές· πρᾶγμα δὲ σπάνιον διπλοῦν παρουσιάζει τοῦ καινοφανοῦς ἐνδιαφέρον. Ἐν αὐτῷ οὐ μόνον ἐκτίθεται καὶ κρίνεται τὸ πρῶτον ἤδη ἡ πλουτάρχειος ἠθική, ἀλλὰ καὶ ἡ βιογραφία τοῦ ἀνδρός, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συνέταξε, διαγράφεται μεθ' ἱκανῆς κριτικῆς εὐφυΐας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσωπικῶν λεπτομερειῶν τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐν τῷ εὐρυτάτῳ τοῦ ἠθικολόγου ἔργῳ. Ἡ σπουδαιότης τῆς συγγραφῆς ταύτης εἶνε ἀδιαφεισλονείκτος. Ἀλλ' ἐν τῇ μέχρις ὑπερβολῆς ἐξικνουμένῃ εὐσυνειδησίᾳ τοῦ μηδὲν λέγειν ἄλλο ἢ ὅτι ἀληθὲς καὶ βέβαιον καὶ τηρεῖν αὐστηρότατα τὸ μέτρον, ὁ κ. Κρεὰρ ἐξετάζει τὸν κρινόμενον συγγραφέα ἀπὸ στενοτάτης ἀπόψεως. Ἐξ ὑπερβάλλοντος ἠθοῦ μὴ ὑπερτιμήσῃ τὸν ἄνδρα καταντᾷ νὰ μειώσῃ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ τῶν λαμπρῶν ὑποθηκῶν πάροχος οὐ δειλῇ τῇ γραφίδι σκιαγραφεῖ τὴν ἀγαθὴν φυσιογνωμίαν, δὲν κατεῖχε λοιπὸν τὸ ἠθικὸν ὀθένος, δι' οὗ τόσα ὑπέταξε διακεκριμένα πνεύματα; Ὁ σοφὸς, ὃν Ἐρρῖκος ὁ Δ' ἀπεκάλει «συνείδησιν αὐτοῦ», ὁ συγγραφεύς, οὗ τὰ ἔργα ἐχρησίμευον ὡς τὸ θρησκευτικόν, οὕτως εἰπεῖν, ἀνάγνωσμα τοῦ Μονταίγνου καὶ τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰωάννου Ἰακώβου Ρουσσώ, ὁ ἱστορικὸς ὁ κατὰ τὴν ῥάδιν τῆς κ. Ρολλὰν «διὰ τῶν Βίων αὐτοῦ παρασκευάσας ἐντρύφημα τῆς διανοίας τῶν μεγάλων ψυχῶν», ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ εἶνε βεβαίως πλέον ἢ ἁπλῆ ἠχώ, πλέον ἢ ἁπλοῦς μαθητής. Ὁ Πλούταρχος ἀνήκει εἰς τὰ πρωτοβάθμια πνεύματα. Οὐδένα ἔχει ἐφάμιλλον ἐν τοῖς φιλοσόφοις, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Σωκράτους ἐδίδαξαν τὴν πρακτικὴν ἠθικήν. Ὑπῆρχον καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ σύγχρονοι αὐτῷ ἰατροὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τὴν εὐγενῆ ταύτην λειτουργίαν οὐδεὶς οὐδὲ τόσῳ εὐρέως συνέλαβεν, οὐδὲ τόσῳ ἀσφαλῶς ἐνήσκησεν. Οὐδεὶς ὡς ἐκεῖνος ἐπεδίωξε δι' ὅλου τοῦ μακροῦ αὐτοῦ βίου τὴν θεραπείαν ἧς ἔχρηζεν ἡ νόσος τῆς παρακμῆς ἐνὸς ἔθνους ἐπιχειρῶν ν' ἀποκαλύψῃ τὰς ἐν τῷ βάθει τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς νεναρκωμένας ἠθικὰς δυνάμεις. Ὅθεν ἔχει καθ' ἡμᾶς ὁ Πλούταρχος τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ πρωτοτυπίαν, εἶνε σχεδὸν μεγαλοφυής, ἐν ᾧ ὀρῇ σταδίῳ. Ἰδοὺ ὅτι ὤφειλεν ὁ τὸν Πλούταρθον κρίνων νὰ μὴ παραλίπῃ καὶ ὅτι θέλομεν ἐπιχειρήσῃ ν' ἀποδείξωμεν ἐρειδόμενοι ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς βιογραφίας καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀνδρός. Θέλομεν καταδείξει ἐν πρώτοις, ὅτι καθ' ἑαυτὸν σκοπούμενος ὁ Πλούταρχος ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἔμψυχον καὶ τὴν φύσει τελείαν τοῦ πρακτικοῦ ἠθικολόγου καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἰατροῦ ἐπιστήμην, ἀποδείξομεν δὲ εἶτα ὅτι ὑπέροχα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀνέπτυξε προσόντα ἀγωνισθεὶς νὰ ζωπυρήσῃ τὸ οἰκογενειακόν, τὸ . . . καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὰ τρία ταῦτα τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν ἀπαραίτητα ἐρείσματα. Καὶ ἐν πάσῃ μὲν ἐποχῇ ἀξιόλογος θὰ ἦν μελέτη ἡ ἔρευνα τοιαύτης διανοίας καὶ τοιούτου χαρακτῆρος ἀκαμάτως ἐπιδιώξαντος τὴν παρόξυνσιν τῆς ἐκλιπούσης ζωτικότητος, ἀλλ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μάλιστα ἐποχῇ διδακτικώτατος ἀποβαίνει ὁ τοιοῦτος χαρακτὴρ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀξιομίμητος.

I

« Ὁ Πλούταρχος, λέγει ὁ Λαχάρπ, ἐστὶν ἴσως ἡ μᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως προικισθεῖσα ἠθικὴ διάνοια ἐξ ὅσων ἐγένοντό ποτε». Ἡ κρίσις αὕτη εἶνε ὀρθή. Ἡ ἐξαίρετος, λεπτὴ καὶ ἀσφαλὴς τῶν ἠθικῶν πραγμάτων συναίσθησις ἀποτελεῖ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῆς φύσεως τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὸν ἔξοχον τῆς διανοίας αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἐγεννήθη ἠθικολόγος, ὡς ὁ Ραφαὴλ ἐγεννήθη ζωγράφος καὶ ὁ Μόζαρτ μουσικός. Τὴν ἀπόκρυφον ἐκείνην εὐστοχίαν, δι' ἧς ἐξευρίσκει τῆς ψυχῆς τὰ μυστήρια, τὰς ποικιλωτάτας τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν παραλλαγὰς οὔτε ἡ χώρα, ἐν ᾗ εἶδε τὸ φῶς, οὔτε ἡ φυλὴ αὐτοῦ, οὔτε ἡ καταγωγὴ ἠδύναντο αὐτῷ νὰ χορηγήσωσιν· ὅ,τι ὅμως περὶ τοῦ οἴκου καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ γινώσκομεν καταδεικνύει ὅτι περὶ αὐτὸν τὰ πάντα συνήργουν εἰς διήγερσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς εἰδικῆς αὐτοῦ δεξιότητος·

Ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχον ἐπαρχίαι ὑπὸ θαλάσσης διαβρεχόμεναι διαγελώσης. Ἡ θαλπερὰ αὔρα καὶ τὰ παρατεταμένα θερινὰ καύματα παρακαλοῦσιν ἐπὶ τὰς ἡδονάς. Τὰ ἐκ τῆς Ἀσίας πλοῖα ἐκόμιζον χρυσὸν,

πολυτελῆ ὑφάσματα καὶ ἀρώματα, τὰ στοιχεῖα ἐνὶ λόγῳ πάσης ἐκλύσεως. Ἐνταῦθα ἐβασίλευε πνεύματος μὲν λεπτότης, ἀλλὰ ψυχῆς ἀστάθεια καὶ χαρακτῆρων ἐλαφρότης· ἄνθρωποι καὶ πράγματα ἀεννάως μετεβάλλοντο. Εἶχεν ὡσαύτως ἡ Ἑλλὰς τὰς ἀποτόμους καὶ τραχείας αὐτῆς χώρας ὑπὸ ειρᾶς ὀρέων περιβαλλομένας, κεκλεισμένας δὲ ἢ ὀλίγον προσιτὰς εἰς τὴν ἔξωθεν ροπήν. Ἐν ταῖς ἥττον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθείσαις ταύταις χώραις ἡ δυσχέρεια τοῦ βίου ἐδημιούργει ἕξεις ἀρρενωπάς, ἡ σπάνις τῶν ἐπικοινωνιῶν διεστήρει τὴν ἀρχικὴν τῆς ἁπλότητος τῶν ἠθῶν χροιάν, καὶ οἱ ἠθικοὶ νόμοι ἀρχαιότερον γνωσθέντες ἐπὶ μακρότερον διετηροῦντο. Ἡ Βοιωτία ἦν μία τῶν αὐστηρῶν τούτων χωρῶν. Χειμῶνος μέν, ὑπὸ τοῦ παγετώδους βορείου ἀνέμου δερομένη, ἐν θέρει δὲ ὑπὸ φλογεροῦ μαστιζομένη ἡλίου καὶ ὑπὸ νοσηρῶν κατὰ τὸ μετόπωρον ἀναθυμιάσεων, οὐ μόνον ἀπροσφυὴς ἦν εἰς τῶν κατοίκων τὴν ἐκπόλυνσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλλεν αὐτοῖς τοὺς κατὰ τῆς φύσεως ἀγῶνας, οἵτινες τὸν ἄνθρωπον ἀσκοῦσιν εἰς προάσπισιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ... Οὕτω δέ, ὑπολειπόμενοι μὲν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἀγχίνοιαν καὶ εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος, ἀλλ' εὐσταθέστεροι καὶ συνετώτεροι αὐτῶν, οἱ τοῦ Πλουτάρχου πρόγονοι εἶχον ἐνωρὶς ἐρευνήσει καὶ ἐπιλύσει τὸ βιωτικὸν πρόβλημα, οὐχὶ ὡς μεταφυσικοί, ἀλλ' ὡς πρακτικοὶ ἄνδρες. Πρᾶγμα δὲ ἀξιοσημείωτον, καίπερ οὐσιωδῶς ἀπ' ἀλλήλων διεστάμενα, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τούτοις ἐμφορεῖται πνεῦματος τὰ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὰ τοῦ Πλουτάρχου παραγγέλματα. Διὰ τῆς πρακτικῆς ἠθικῆς κατηρξατο καὶ κατέλιπε τῆς μικρᾶς χώρας ἡ φιλολογία.

Κατὰ τὰ δυτικώτατα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἥτις πιστὴ ἐνέμεινεν ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ σοφίᾳ, παρὰ τὰς βραχώδεις φάραγγας τὰς ὁδηγούσας εἰς Δελφοὺς ἐν μέσῳ ξυνωρίδος ποταμίων τοῦ Μορίου καὶ τοῦ Κηφισσοῦ ὑψοῦται τὸ μικρὸν ὄρος Πέτραχος. Ἐκεῖ κεκρυμμένη ὡς τάπης ἐν τινι τοῦ ἐδάφους πτυχῇ ἡ Χαιρώνεια, εἶχον ἴδει φοβερὰ γεγονότα τὴν Ἑλλάδα συγκλονήσαντα, ὧν ἐλαφρῶς ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν. Αἱ γειτνιάζουσαι αὐτῇ Πλαταιαι, Θῆβαι, Ὀρχομενὸς καὶ Ἐλάτεια εἶχον λεηλατηθῆ ἢ κατασκαφῆ. Αὕτη δὲ καμηθεῖσα πρὸς ὥραν ὑπὸ τῆς θυέλλης, ταπεινωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες μικρὸν μετὰ τὴν νίκην τοῦ Ἀκτίου εἶχον ἐπιβάλει αὐτῇ διὰ τῆς μάστιγος ἄχθη, διέμεινεν οὐχ ἧττον ἀσινής. Ἡ ἥρεμος αὕτη γωνία τῆς Ἑλλάδος, ἧς ἐφείσθησαν αἱ διάφοροι ἐπήρειαι, δὲν ἦτο ὅλως πεφυλαγμένη τῆς τῶν καιρῶν διαφθορᾶς. Οἰκοί τινες ἐν τούτοις διεφύλαττον ἔτι σὺν τῇ λατρείᾳ τῶν ἀρχαίων ἀναμνήσεων πατριαρχικήν τινα φυσιογνωμίαν. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ τοῦ Πλουτάρχου. Τὰ χωρία, ἐν οἷς οὗτος ὠμίλει περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων, ἐπιτρέπουσιν ἐν ἐλλείψει ἄλλων εἰδήσεων ν' ἀναπλήσῃ τις τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη τῷ 48 ἢ 49 μ. Χ. ἔτει.

Ὁ οἶκος οὗτος ἦν γενεὰ σοφῶν. Ἐν αὐτῷ ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν μετεδίδοντο ὁ τοῦ φιλοσοφεῖν ἔρως καὶ ἡ τῶν ἠθικῶν διαλέξεων ἕψεσις. Ὁ Πλούταρχος εἶχεν ἀκροασθῆ καὶ γνωρίζει ἡμῖν τὸν πάππον αὐτοῦ Λαμπρίαν. Ὁ ἐράσμιος οὗτος προεδρεύτης, ὅστις τῇ βοηθείᾳ σπουδῶν τινων εἶχεν ἀεὶ εὐδιάθετον τὸ πνεῦμα, τὴν μνήμην καὶ τὴν εὐγλωττίαν, προυβάλετο σαφῶς τὰ ζητήματα λύων αὐτὰ διὰ τῆς αὐθεντίας τῆς ἡλικίας καὶ τῆς πείρας. Ἥττον ἐκεῖνον στωμύλος ἀλλ' ἐμβριθέστερος ὁ πατὴρ τοῦ Πλουτάρχου ἠσμενίζετο διεγείρων τῶν νέων τὴν διάνοιαν. Παρὰ τὴν ἑστίαν, ἐν ᾗ ἔλαμπεν ἡ μυροβόλος πίτυς, καθήμενοι πατὴρ καὶ τέκνα ἠρέσκοντο παρατείνοντες τὰς χειμερινὰς ἀγρυπνίας. Ὁ Πλούταρχος καὶ οἱ δύο αὐτοῦ ἀδελφοὶ Τίμων καὶ Λαμπρίας μετεῖχον τῶν ἡσύχων τούτων συζητήσεων τῆς πατρικῆς ἑστίας. Καὶ ὁ μὲν Τίμων ἦν περιεσταλμένος, ἀλλὰ συνετός, ὁ δὲ νεώτερος Λαμπρίας φιλοπαίγμων συγκιρνῶν τῇ εὐτραπελίᾳ τοῦ ἤθους οἰστρόν τινα πνευματώδη ἔστιν ὅτε καὶ δηκτικόν. Πρωτηγωνίστει ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς ταύταις σκηναῖς ὁ Πλούταρχος. Μεμορφωμένος ἤδη τὸν νοῦν διέπρεπεν ἀντλῶν ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἀπωφελῆ ἠθικὰ συμπεράσματα. Αἱ νεανικαὶ αὐτοῦ ὁμιλίαι κατοφανῶς τὴν κλῆσιν αὐτοῦ ἀπεκάλυπτον ὡς ἠθικολόγου, ἀνεκήρυττον δὲ ταύτην οἱ ἀδελφοὶ φιλόσοφον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες καὶ ὁ πατὴρ ἐπεκύρου τὸν τίτλον ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν πρεσβύτερον υἱὸν ὡς πρὸς ἴσον καὶ ἔστιν ὅτε ὡς ὑπέροχον προκειμένου περὶ τῆς ἐπιλύσεως δυσχερῶν ζητημάτων, ἧς αὐτὸς δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιληφθῇ. Ἔσχεν οὕτως ὁ Πλούταρχος τὸ πρῶτον εὐτύχημα ν' ἀπαντήσῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν ἀπαιτούμενον εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν αὐτοῦ διδάσκαλον. Προφανῶς ὅμως καὶ πρὶν ἔτι καταλίπῃ τὴν πατρικὴν σχολὴν εἶχεν ἤδη διατρανώσει τὴν ἔμφυτον ἐκείνην τῆς διανοίας δύναμιν, ἥτις τοὺς διδασκάλους χρησιμοποιεῖ ὡς ἔρεισμα, ἵνα ὑπερτερήσῃ αὐτούς.

Εἰκοσαέτης περίπου ἐστάλη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν εἰς Ἀθήνας. Τὸ παλαιὸν τοῦ Περικλέους, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους ἄστυ διετήρει ἤδη μόνην τὴν σκιὰν τῆς πρώην αἴγλης. Ἀντὶ τῶν δημηγοριῶν, ... καὶ τῶν ἠδειῶν φιλοσοφικῶν διαλέξεων ἠκούοντο νῦν αἱ κενολογίαι εὐτελοῦς καὶ χαμαιζήλου σοφιστείας. Ὁ Πλούταρχος ἠδυνήθη ἐν τούτοις νὰ εὕρῃ ἄξιον ἑαυτοῦ διδάσκαλον. Ὁ Ἀμμώνιος ἐδίδαξεν αὐτὸν ὑγιοῦς παιδεύσεως διδάγματα, ἀπέστειλεν ἢ ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ συνεπλήρωσε τὴν μόρφωσιν τοῦ Πλουτάρχου ὡς λογίου καὶ ἠθικολόγου. Ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ αὐτοῦ εὐδοκίμησις ἐγένετο ἐν Ρώμῃ.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ * *).

(Ἀκολουθεῖ).

ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

Ἡ μουσικὴ ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν σχολείοις.

Τὸ ἡμέτερον ἔθνος δικαίως δύναται νὰ καυχᾶται, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους μετ' ὀκαμάτου ζήλου καὶ ἀπαραμίλλου φιλοπονίας, ἐπετέλεσε πρόοδον οὐκ εὐκαταφρόνητον ἔν τε ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ταῖς τέχναις. Τὰ πολυπληθῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ τῆς πρώτης μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως καθιδρύματα, ἐν οἷς χιλιάδες ἑλληνοπαίδων πνευματικὴν εὑρίσκουσι τροφήν, εἰσὶ τρανὰ τῶν λεγομένων μαρτύρια. Τὰ σωζόμενα πνευματικὰ προϊόντα παισὶν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τῶν ἡμετέρων προγόνων μετ' ἐπιμελείας διερευνῶνται καὶ σπουδάζονται· ἐξιχνιάζεται μετὰ τῆς δεούσης φιλοπονίας ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ καὶ παιδαγωγικὰ συστήματα καὶ καθόλου αἱ τεχνικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ ἐφευρέσεις τῶν νεωτέρων χρόνων, ὡς ἄμεσα ἀποτελέσματα καὶ φυσικὴ συνέχεια τοῦ παραγωγικοῦ καὶ φωτοβόλου τῶν ἀρχαίων πνεύματος θεωρούμεναι, τὴν κατάλληλον καὶ πρέπουσαν λαμβάνουσιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδευτηρίοις θέσιν.

Ἀλλ' οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων δυνάμεθα ἄρά γε νὰ διϊσχυρισθῶμεν ὅτι οὐδὲν ἐλλείπει ἐκ τῶν ἡμετέρων σχολείων; πάντα σχεδὸν τῆς μαθήσεως τὰ εἴδη εἰσήχθησαν ἐν αὐτοῖς καὶ δὲν ὑπολειπόμεθα κατὰ πολὺ τῶν ἀρχαίων ὡς καὶ τῶν συγχρόνων πεπολιτισμένων ἐθνῶν; Ἀλλὰ στῶμεν πρὸς στιγμὴν καὶ ἐπισκοπήσωμεν.

Τί εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὅταν φωνή τις μελῳδικὴ ἀπὸ στόματος, ἢ φθόγγων πλοκὴ ἐντέχνως καὶ ἐναρμονίως κρουομένου ὀργάνου πλήττει τὴν ἀκοήν; Τίς εἶνε ἡ μυστηριώδης ἐκείνη διάθεσις τῆς ψυχῆς, ἥτις, ὀργάνων εὐρύθμως καὶ συμφώνως κρουομένων, διατίθεται εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως χαρμοσύνως ἢ λυπηρῶς, ἐνθουσιαστικῶς ἢ ἐμφύβως; Τί δηλοῖ ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν ἤχων καὶ τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν συναισθηματικῶν καὶ εὐκαισθήτων τῆς ψυχῆς χορδῶν ἐντύπωσις; Οὐδὲν ἄλλο ταῦτα καταδεικνύουσιν, ἢ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε παναρμόνιον μουσικὸν μυστήριον, μία ἐμμελὴς ἁρμονία, φύσει οὕτως διεσκευασμένον, ὥστε ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ καλοῦ, τῇ ἀκοῇ τοῦ ἁρμονικοῦ, τῇ γεύσει τοῦ ἡδέος, τῇ πράξει τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ τέρπηται καὶ τέρπῃ, νὰ ἡδύνηται καὶ ἡδύνῃ. Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἐννοοῦμεν ἤδη περὶ τίνος πρόκειται σπουδαιοτάτης καὶ ὑψηλῆς μαθήσεως, μαθήσεως παρὰ μὲν τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἀποτελούσης τὸ σπουδαιότατον καὶ κυριώτατον μέρος τῆς ἐκπαιδευτικῆς τότε τριλογίας, παρ' ἡμῖν δέ, ἂν μή τι τὸ ἄγνωστον, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τὸ τελευταῖον καὶ δῆθεν τὸ ἀσήμαντον! Ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὅθεν τοῦ μαθήματος τῆς μουσικῆς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα, μεθ' ὅλας τὰς καταβαλλομένας προσπαθείας τῶν ἁρμοδίων, δὲν ἀπέκτησαν εἰσέτι τὴν ποθητὴν ἐκείνην τελειότητα καὶ λαμπρότητα, ἣν ἀπὸ πολλοῦ ἔπρεπε νὰ κατέχωσι. Διὸ οὐδόλως πρέπει νὰ φανῇ ἡμῖν παράδοξον, ὅταν βλέπωμεν δημοτικῶν σχολείων, σχολαρχείων, παρθεναγωγείων καὶ γυμνασίων τελειοφοίτους ἱκανῶς μὲν περὶ τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ μαθήματα κατηρτισμένους, περὶ δὲ τὴν σχολειακὴν μουσικὴν ὅλως ἀδαεῖς καὶ πεζοτάτους. Ὁ τελειόφοιτος τοῦ γυμνασίου ἴσως ἀπὸ μνήμης ἐξέμαθε κλασικούς τινας στίχους καὶ ἱκανὰς στροφὰς τῶν *Περσῶν* τοῦ Αἰσχύλου, τῆς *Ἀντιγόνης* τοῦ Σοφοκλέους καὶ τῆς *Μηδείας* τοῦ Εὐριπίδου. Ἀλλὰ τίς τῶν νέων τούτων ἐδιδάχθη ποτέ ν' ᾄδῃ ἐν τῷ ἐν ᾧ ἐφοίτησε σχολείῳ *μεγαλπρεπές τι χορικὸν ᾆσμα*, ἢ *μορφώσειαν* ἢ περιπαθῆ τινα *κομμὸν* τῶν τραγῳδιῶν τῶν εἰρημένων ἀθανάτων τραγικῶν[1]; Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς πλείστοις ἐπικρατοῦσι συγκεχυμέναι καὶ ἡμαρτημέναι ἰδέαι περὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις παιδαγωγικῆς σημασίας καὶ δυνάμεως τῆς μουσικῆς, καθῆκον ἡγούμεθα νὰ χαράξωμεν τὰς ὀλίγας ταύτας περὶ αὐτῆς γραμμάς.

Ἀναντίρρητον τυγχάνει ὅτι ἡ μουσικὴ μετὰ τὴν γλῶσσαν ἀποτελεῖ πάντοτε ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ βίου τῶν λαῶν καὶ ἐθνῶν, ἅτε πάντοτε ἀκολουθοῦσα ταῖς φάσεσι καὶ περιπετείαις τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ οὐδέποτε ἀποτελοῦσα κράτος ἐν κράτει, ἀλλὰ συναναυξομένη καὶ συνταπεινουμένη ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ὡς τέχνη, κοσμοῦσα τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ κάλλους τῆς ἁρμονίας καὶ καθιστᾶσα τὸ σῶμα διὰ ρυθμῶν εὐπρεπῶν, εἰς δὲ τοὺς παῖδας πρόσφορος διὰ τῶν ἐκ τῆς μελῳδίας ἀγαθῶν, εἶνε εἰκὼν τοῦ βαθμοῦ τοῦ πεπαιδευμένου τῶν ἀτόμων καὶ ἐθνῶν συναισθήματος, τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ βίου αὐτῶν, εἶνε δὲ δεινὴ μὲν νὰ ἐπαλαφρύνῃ τὸν οἶκτον, δεινὴ δὲ νὰ ἀμβλύνῃ τὴν ὀργήν, δεινὴ νὰ κρατήσῃ τὸν θυμόν, ἀγαθὴ νὰ σωφρονήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ἰατρεύσῃ τὴν λύπην, νὰ παραμυθήσῃ τὸν ἔρωτα καὶ νὰ κουφίσῃ τὴν συμφοράν· ἀγαθὴ παραστάτις ἐν τῇ θρησκευτικῇ λατρείᾳ, σύσσιτος ἐν δείπνῳ καὶ ἐν πολέμῳ· δεινὴ νὰ εὐφραίνῃ ἐν ταῖς ἑορταῖς, νὰ τέρπῃ ἐν ταῖς πανηγύρεσι, νὰ κηλῇ ἐν ταῖς συνομιλίαις, νὰ ἐπιθειάζῃ ἐν ταῖς τελεταῖς. Πρόδηλον δὲ ἡ θεία αὕτη τέχνη, ὡς τοιαύτη, ὁπόσον δύναται ἐπίκουρος τῇ παιδαγωγίᾳ νὰ παραστῇ. Ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ πατὴρ τῆς λογικῆς καὶ ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος πολυίστωρ Ἀριστοτέλης, ὁ Χαιρωνεὺς Πλούταρχος καὶ ἄλλοι διάσημοι τῆς ἀρχαιότητος συγγραφῆς, πραγματευόμενοι περὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς καὶ σημασίας καταλήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τῶν παίδων ἀγωγὴ πρέπει νὰ γίνηται διὰ μουσικῆς, τῆς τὰ ἤθη εὐθὺς ἐκ παίδων δι' ἁρμονιῶν πλαττούσης, καὶ τὸ σῶμα ἐμμελέστερον διὰ ρυθμῶν κατασκευαζούσης. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ἄλλοι, πραγματευόμενοι περὶ τοῦ τέλους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς μουσικῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, συνιστῶσι θερμῶς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις πρότερον συστηματικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν. Ἄλλως τε δὲ ἡ θερμὴ αὕτη ὑπὲρ τῆς μουσικῆς συνηγορία τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων διασήμων συγγραφέων εἶνε λίαν εὐεξήγητος. Ἡ μουσική, ἅτε ἐκφράζουσα ὅ,τι ἡ γλῶσσα ἀδυνατεῖ νὰ ἐκδηλώσῃ διὰ τῆς λέξεως, ἀρχομένη ἄρα ἔνθα αὕτη παύει, ὑπῆρξεν ἀείποτε ἡ συμπλήρωσις τῆς γλώσσης. Ἡ γλῶσσα διὰ λέξεων ψιλῶν ἐκφαίνουσα τὰς δια-

1) Ταῦτα ὅμως δυσχερῆ, πάντως ἀπαιτοῦσι καὶ διδασκάλους ἱκανούς. Σ. Σ. Ε. Ε.

νοίας, δύναται μὲν νὰ σημάνῃ ἅπαντα τὸν πνευματικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, πάσας τὰς παραστάσεις, πάντα τὰ διανοήματα, συναισθήματα κλπ., οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ τῆς ζωηρότητος, ὡς διὰ τῆς συνεργείας τῆς μουσικῆς, ἥτις διὰ τῶν τόνων καὶ μελῳδιῶν, τῶν μετρικῶν καὶ ρυθμικῶν αὐτῶν σχέσεων, προκαλεῖ ἀκμαιοτέρας καὶ ζωηροτέρας ἐντυπώσεις, καὶ αἵτινες καταδυόμεναι εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἐρρωμενέστατα ἅπτονται αὐτῆς καὶ ποιοῦσιν εὐσχήμονα τὸν φέροντα.

Τὴν θαυμασίαν τῆς μουσικῆς δύναμιν οὐδὲν τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἠσθάνθη βαθύτερον τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὴν μουσικὴν προσηκόντως ἐκτιμήσαντες καὶ ἀγαπήσαντες οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποίησαν ὡς ἰσχυρότατον παιδαγωγικὸν μοχλὸν ἐν τῇ παιδεύσει τῆς νεότητος· καὶ τὸν μὲν ἰδιωτικὸν βίον καθίστων τερπνὸν καὶ χαρίεντα, τῇ δὲ πολιτείᾳ παρεσκεύαζον ἄνδρας ἀρτίους, τὴν ἁρμονίαν τῆς βουλήσεως καὶ τῆς πράξεως ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν ἐκδηλοῦντες. Θαυμάζομεν δικαίως τὴν ὑψίστην λεπτότητα, μεθ' ἧς οἱ δαιμόνιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ ἔξοχοι ἐκεῖνοι καλλιτέχναι, ἐνόουν τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἐν τῇ τέχνῃ. Συνέδεον αὐτὴν πρός τε τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς νόμους. Ἐθεώρουν ταύτην γνώμονα τοῦ βίου καὶ τῶν τέρψεων· «Οὐδέποτε, λέγει ὁ Πλάτων, μεταβάλλεται τῆς μουσικῆς ὁ τρόπος, χωρὶς νὰ τροποποιηθῶσι πρότερον καὶ τῆς πολιτείας οἱ θεσμοί». Ἡ ἄγνοια τοῦ ᾄδειν παρ' ἐκείνοις ἦτο αἶσχος· τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θεμιστοκλῆς ἐδιδάχθη ἐκ πείρας ὅτε ἡμέραν τινὰ ἐν κοινῷ συμποσίῳ ἀπεποιήθη νὰ λυρίσῃ ἐκ περιτροπῆς. Καθὰ δὲ μαρτυρεῖ ὁ Πολύβιος, οἱ ἀρχαῖοι «τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναί τε μὴ γιγνώσκειν, οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγοῦνται· τὴν γέ μην ᾠδὴν οὔτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν». O tempora! O mores! Ὁποία διαφορά, ὁποία δυσαναλογία μεταξὺ ἐκείνων καὶ ἡμῶν!....

Τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῆς μουσικῆς εἰρημένα, νομίζω ὅτι εἰσὶν ἱκανὰ εἰς τὸ νὰ παράσχωσιν ἡμῖν ἀμυδρόν τινα ἰδέαν περὶ τῆς μυστηριώδους δυνάμεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν παιδευομένων νέων μὲν κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων καθόλου τῶν ἀνθρώπων καὶ περὶ τῆς μεγίστης σημασίας πρὸς ἐξωραϊσμὸν τοῦ κοινωνικοῦ, ἀτομικοῦ καὶ ἐθνικοῦ βίου.

Ἔλθωμεν ἤδη μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς.

Τὰς ἡμέρας ταύτας, καθ' ἃς ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ νεότης μειδιῶσα διὰ τῶν ἐν τοῖς διαφόροις σχολείοις ἐγγραφῶν καὶ ἐνάρξεων τῶν μαθημάτων διεγείρει τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ἁπάσης τῆς κοινωνίας, νῦν ὑπέρποτε ἢ ἄλλοτε παρουσιάζεται καλλίστη εὐκαιρία ἵνα ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον καὶ παρ' ἡμῖν λατρεύεται ἡ βασίλισσα τῶν ὡραίων τεχνῶν. Πολλὰ τῶν ἡμετέρων σχολείων, κοινοτικῶν τε καὶ ἰδιωτικῶν, ἐπισταμένως ἐξετάσαντες, μετὰ λύπης παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ μουσική, πλὴν τινων ἐξαιρέσεων, θεωρουμένη ὡς περιττὸν μάθημα, δὲν διδάσκεται σχεδὸν ἐν αὐτοῖς. Ὑπάρχουσι σχολεῖα καὶ δὴ καὶ ἀνώτερα, ἐν οἷς ἡ μουσικὴ διδάσκεται κατὰ πρακτικὸν ὅλως τρόπον, κατάκοιν δηλονότι μόνον καὶ ἄνευ παρασημαντικῆς (σημειογραφίας), ὅπερ, ἐξαιρέσει τῶν νηπιαγωγείων κατῶν κατωτέρων τάξεων τῶν δημοτικῶν σχολείων, οὐδὲν σχεδὸν μουσικὸν καὶ παιδαγωγικὸν ἀποτέλεσμα δύναται νὰ φέρῃ.

Ὑπάρχουσι δὲ ἄλλα σχολεῖα, ἐν οἷς ἡ μουσικὴ διδάσκεται οὐχὶ ὡς μάθημα ὑποχρεωτικόν, ἀλλ' ὡς διασκεδαστικόν, *διὰ τὰ περισσὰ οἱ μαθηταὶ τὸν καιρόν τους!* εἰς ἄλλα δὲ πάλιν φιλοξενεῖται ἡ οὐράνιος τοῦ Ὀρφέως τέχνη μόνον τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, ὅτε χάριν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων διδάσκονται ᾄσματά τινα *ἐπιδεικτικὰ* καὶ πλέον οὔ! Πόσον τῇ ἀληθείᾳ δίκαιον ἔχουσιν οἱ παιδαγωγοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἕνεκα παρομοίων ἀτοπημάτων κατεκραυγάζουσι κατὰ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων, συνιστῶντες θερμῶς τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῶν κατάργησιν. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ σχολεῖά τινα, ἐν οἷς διδάσκεται μὲν ὁπωσδήποτε ἡ μουσικὴ παρασημαντικῶς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα περὶ τὰ διδασκόμενα ᾄσματα χωλαίνουσι· καθότι ἄλλα μέν εἰσιν ἀκατάλληλα κατὰ τὸ *περιεχόμενον* αὐτῶν, ἄλλα δὲ κατὰ τὸ *μέλος*. Τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων ᾄσματα πρέπει νὰ ὦσι κατά τε τὸ μέλος καὶ τὸ περιεχόμενον σύμφωνα πρὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, πρὸς τὴν παιδικὴν φύσιν, ἥτις ἀρέσκεται εἰς τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν. Συμφέρει δὲ ἵνα καὶ ἡ ὑπόθεσις τῶν ᾀσμάτων εἶνε ἢ *Θρησκευτική*, ἢ *ἠθική*, ὅτε καὶ μόνον διεγείρεται παρὰ τοῖς διδασκομένοις ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν *Θεόν*, τὴν *ἀρετὴν* καὶ τὴν *πατρίδα*. Εὐνόητον δ' ὅτι τὸ μέλος τῶν διδασκομένων ᾀσμάτων πρέπει νὰ εἶνε σύμφωνον πρὸς τὴν ἐκφραζομένην ἔννοιαν τοῦ ποιήματος. Ἐν παρόδῳ ἀναφέρομεν καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ μετὰ περιεργείας ἤκουσα εἰς σχολεῖα, ᾄσματα, ὧν ἡ μὲν ποίησις ἦτο κατάλληλοτάτη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, τὸ δὲ μέλος ἦτο εἰλημμένον ἐκ ξένων μελοδραμάτων (ἰταλικῶν συνήθως) ὑπόθεσιν ἐχόντων ἐρωτικήν! Εἴς τινα δὲ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, ἡ διδασκαλία τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς ἐξέρχεται τῶν θεμιτῶν αὐτῆς ὁρίων· διότι ἐν ᾧ ἡ θεωρητικὴ τῆς ᾠδικῆς διδασκαλία γίγνεται στοιχειωδῶς, διδάσκονται κατὰ πρακτικὸν ὅλως τρόπον συνθέματα ὑπέρτερα τῶν θεωρητικῶν αὐτῶν γνώσεων. Διδάσκονται λ. χ. μουσουργήματα τοῦ Μόζαρ, Βεετόβεν, Γκουνώ, Βάγνερ κλπ., οἵτινες θεωροῦνται τὴν σήμερον οἱ Θουκυδίδαι, Πλάτωνες, Αἰσχύλοι καὶ Σοφοκλεῖς τῆς νεωτέρας μουσικῆς ἐπιστήμης. Ἐξ ἄλλου δὲ φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἁπλῆ καὶ μόνη τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς διδασκαλία οὐδένα σχεδὸν παιδαγωγικὸν λόγον εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς ἀνωτέρας λεγομένας σχολὰς ἔχει. Τί ἐκέρδισεν ἡ νεᾶνις ἐὰν ἐξέμαθεν ἐν τῷ σχολείῳ νὰ ταχυδακτυλουργῇ ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου ἕνα *βαλλισμόν*, ἢ μίαν *πόλκαν*; Τὰ τοιαῦτα μουσικὰ ἀθύρματα τοὺς μὲν νέους καθιστῶσιν ἐλαφρούς, τὰς δὲ νεανίδας ἐλαφροτέρας. Τὰ μέλη τῶν σημερινῶν χορῶν δυστυχῶς δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς ψυχικὰ συναισθήματα, εἰς ψυχικὰ πάθη, ἀλλὰ μόνον εἰς σωματικὰς κινήσεις. Τὰ ὦτα καὶ οἱ πόδες ἡμῶν αἰσθάνονται γαργαλισμούς τινας, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ καρδία μένουσι ψυχρά. Δι' ἀνωτέραν μουσικὴν παίδευσιν τὰ μόνα κατάλληλα καθιδρύματά εἰσι τὰ Ὠιδεῖα. Ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ μονομερῶς διδασκομένη δὲν ἔχει, ὡς εἴπομεν, τὴν παιδαγωγικὴν τῆς ᾠδικῆς δύναμιν, εἰρήσθω δ' ὅμως ὅτι ἡ συνένωσις ἀμφοτέρων εἶνε τὸ τέλειον, ὅπερ ὅμως δὲν γίνεται ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν σχολείοις.

Τί νὰ εἴπωμεν δὲ περὶ ἐκείνων τῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἅτινα κατάφορτα ἐκ ποικίλων μαθημάτων ὄντα, στεροῦνται ὅμως τοῦ παιδαγωγικωτάτου καὶ κυριωτάτου τῶν μαθημάτων, τῆς θείας τοῦ Ὀρφέως τέχνης; Πῶς δὲ νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ δικαιολογηθῇ ἡ γελοιοδεστάτη ἀξίωσις τῶν τοιαύτης τάξεως σχολεῖα ἰθυνόντων, οἵτινες διά τε τῆς δημοσιογραφίας καὶ διὰ φυλλαδίων ἰδιαιτέρων εἰς τὰ τέσσαρα τοῦ ἑλληνικοῦ ὁρίζοντος σημεῖα διαλαλοῦσιν, ὅτι τὰ ὑφ' αὐτῶν διευθυνόμενα ἐκπαιδευτήρια βασίζονται ἐπὶ παιδαγωγικωτάτων βάσεων! Πόθεν, ποῦ καὶ παρὰ τίνος ἔμαθον ὅτι σχολεῖον στερούμενον τῆς μουσικῆς δύναται νὰ κληθῇ παιδαγωγικὸν καθίδρυμα;

Λυπηρόν, τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἀξιοδάκρυτον εἶνε, διότι ἐν ᾧ ζῶμεν ἐν τῷ αἰῶνι τῶν φώτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἡ δύναμις καὶ ἡ σπουδαιοτάτη ἐπὶ τῶν ἠθῶν ἐπίδρασις τῆς μουσικῆς παρ' ἡμῖν εἰσέτι δὲν ἐνοήθη, ἑπομένως οὐδ' ἐν τοῖς σχολείοις *συστηματικῶς* εἰσήχθη θεωρηθεῖσα δῆθεν αὕτη παρ' ἡμῶν τῶν κλεινῶν ἀπογόνων μουσικωτάτων προγόνων ὡς περιττὴ μάθησις, ὡς μὴ ἔχουσα τοῦ βιβλίου τὴν δύναμιν! Οἴα ὅμως οἰκτρὰ ἡμῶν ἀπάτη! Θ' ἀγνοῶμεν βεβαίως ὅτι ὁ Ὀρφεύς, ἐν τῷ μυθικῷ προσώπῳ οὗτινος οἱ ἀρχαῖοι τὴν δύναμιν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς μουσικῆς ἐνετύπωσαν, τὰ ἄγρια ζῶα καὶ ἄψυχα ὄντα συνεκίνει καὶ ἐμάλασσεν οὐχὶ διὰ τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ διὰ τῆς *μουσικῆς*· ὅτι ὁ Ἀμφίων διὰ νὰ κτίσῃ τὰ τείχη τῶν Θηβῶν ἐδέησε νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ τῶν περιπαθῶν ἤχων τῆς *λύρας* αὐτοῦ, ἣν ὁσάκις ἔκρουεν, οἱ λίθοι ἐκινοῦντο αὐτομάτως καὶ ἐτίθεντο εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν νεφελῶν μεταβῶμεν εἰς τὴν πραγματικότητα. Τίς ἀγνοεῖ τὸν χωλὸν γραμματοδιδάσκαλον Τυρταῖον, ὅστις κατὰ τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον, διὰ τῆς *μουσικῆς* καὶ τῆς ἀχωρίστου αὐτῆς ποιήσεως, ᾄδων τὸ ἐμβατήριον:

Ἄγετ' ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
κοῦροι πατέρων πολιατᾶν

τὸ πεπτωκὸς τῶν Σπαρτιατῶν φρόνημα τοσοῦτον ἀνεζωογόνησεν, ὥστε ἀνέδειξεν αὐτοὺς ἐνδόξους νικητάς; Τίς ἀγνοεῖ τὸν ἔξοχον ἐκεῖνον καὶ πολυμήχανον τῆς Σαλαμῖνας νικητήν, τὸν Θεμιστοκλέα, ὅστις διὰ τῆς *μουσικῆς* εἰς τὰς ναῦς ἐπεβίβασε τὰς Ἀθήνας, «ὅτε ὑπ' αὐλῷ οἱ μὲν ἤρεσσον, οἱ δ' ἐμάχοντο, ἐνίκων δὲ ἄμφω»; Τίς πρὸς τούτοις ἀγνοεῖ τὸ μουσικὸν θαῦμα τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, θαῦμα τοῦ ὁποίου τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐσημέραι γίνονται ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις Ἕλλησιν ἐπαισθητότερα; τίς δηλονότι ἀγνοεῖ τὴν ἱερὰν ἐντύπωσιν, ἣν ἀπεκόμισαν οἱ παρὰ τοῦ Βλαδιμήρου τοῦ Α' πρὸς εὑρεσιν κρείττονος θρησκείας ἀπεσταλμένοι Ρῶσοι μεγιστᾶνες, οἵτινες ἐκ τῆς ἱερᾶς βυζαντινῆς μουσικῆς καταγοητευμένοι εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἐπιστρέψαντες «*Ἐρωμίσαμεν*, ἐφώνησαν πρὸς τὸν προσεκτικὸν αὐτῶν μονάρχην, *ἐρωμίσαμεν ὅτι μετεκομίσθημεν εἰς τοὺς οὐρανούς! χορὸς ἀγγέλων κατέβαινεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ συνέψαλλε μετὰ τῶν ψαλτῶν ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας!*»

Ἡ τῆς μουσικῆς ἐπὶ τὰς ἁγνὰς καὶ τρυφερὰς ψυχὰς ἐπιρροὴ εἶνε τηλικαύτη, ὥστε δὲν πρέπει ἐξ οὐδενὸς σχολείου νὰ ἐλλείπῃ. Διεγείρουσα ἡ μουσικὴ συναισθήματα μὴ ἔχοντα ἀντικείμενον ὑλικόν, ἀλλὰ προφανῶς πνευματικῆς φύσεως ὄντα, ἐνεργεῖ τόσον ἰσχυρῶς ἐπὶ τὴν αἴσθησιν τῆς ἀκοῆς, ὥστε πᾶσαι αἱ ψυχικαὶ ἡμῶν δυνάμεις νὰ συγκινῶνται καὶ πληρῶνται ζωῆς. Ἐννοεῖται δ' ὅτι τοιοῦτον ὡς πρὸς τὴν παίδευσιν ἀποτέλεσμα δύναται νὰ φέρῃ ἡ σοβαρά, τελεία καὶ ἐξηυγενισμένη μουσική, οὐχὶ δὲ ἡ γαργαλιστικὴ τοῦ ὠτὸς καὶ τοῦ ποδός. Τώρα ὅτε τὰ μαθήματα εὑρίσκονται εἰσέτι ἐν τῇ ἐνάρξει αὐτῶν, ἃς μὴ διστάζωσιν οἱ ἁρμόδιοι νὰ εἰσαγάγωσι τὸ παιδαγωγικώτατον τοῦτο μάθημα ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἐκπαιδευτηρίοις· ἔστωσαν δὲ ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ ἔχωσι τοὺς λαμπροτάτους καρποὺς τῶν κόπων αὐτῶν, διότι οἱ μαθηταὶ θέλουσι γίνει εὐκαγωγότεροι, εὐαισθητότεροι, εἰρηνικώτεροι πρὸς ἀλλήλους, προσεκτικώτεροι καὶ ταπεινότεροι.

Σήμερον ὅτε οὐδεμία σχεδὸν ὑπάρχει γωνία ὑπὸ ἑλλήνων κατοικουμένη γῆς, ἔνθα νὰ μὴ ἠχῇ ἡ φωνὴ τοῦ ἕλληνος διδασκάλου, τοῦ ἕλληνος καθηγητοῦ καὶ τῆς ἑλληνίδος διδασκάλου, δέον νὰ συνηχῶσι καὶ οἱ οὐράνιοι τῆς μουσικῆς φθόγγοι. Ἐκ τῆς εἰς τὰ σχολεῖα εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς συστηματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας δύναται μόνον νὰ προσδοκᾶται καὶ ἱκανὴ ἀνάπτυξις καὶ βελτίωσις τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς καὶ τῆς ἰδίας ταύτης μουσικῆς τέχνης. Ὅταν δὲ καὶ πάλιν τὸ ἡμέτερον ἔθνος καταστῇ ἡμέραν τινὰ ἑστία σοφῆς μουσικῆς παραγωγῆς, ἃς ἐργασθῶμεν ἀπὸ τοῦδε, ἵνα ἡ μεταβολὴ αὕτη ἡ πρωτότυπος γόνιμος καὶ ἐθνική!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΧΤΙΚΟΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ.*

Μὴ μεμφθῆτε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ὡς κακεντρεχοῦς· δὲν ἦτο ἐχθρὰ αὐθαιρέτως ἐφ' ἑτέρους ἐπικαλουμένη τὴν θείαν ὀργήν· ἦτο μήτηρ ἐν ἀγρίᾳ θλίψει, ἀναμιμνησκομένη τοῦ σκληροῦ θανάτου τοῦ ἐφ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας τοῦ ἀγήρω αὐτῆς βίου ἀλήστου τέκνου αὐτῆς.

Ἀλλ' ὁ χρόνος, ὁ καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ θεῖον ἀπέραντος οὗτος χρόνος, ἐν σχέσει πρὸς τὸν βίον ἡμῶν παρέρχεται ταχύς· ἤ, κάλλιον εἰπεῖν,

*Ἴδε ἀρ. 46 σελ. 883 — 885.

ὁ χρόνος αὐτὸς μένει ἀναλλοίωτος, ἀλλ' ἡμεῖς χωροῦμεν πρὸς τὰ πρόσω καὶ νομίζομεν ὅτι ὁ χρόνος φεύγει ὀπίσω ἡμῶν, ὡςπερ πάσχουσιν οἱ ταξειδεύοντες δι' ἁτμαμάξης, οἵτινες, ἐν ᾧ αὐτοὶ χωροῦτι πρὸς τὰ πρόσω, νομίζουσιν ὅτι τὰ δένδρα καὶ οἱ βράχοι φεύγουσιν ὀπίσω, ἐν ᾧ ἐκεῖνα πράγματι μένουσιν ἀκίνητα. Οὕτω τοίνυν χωροῦμεν πρὸς τὸ τέρμα τοῦ βίου καὶ ὅ,τι χθὲς ἀνυπομόνως προσεδοκῶμεν τούτου ἀπολαύομεν σήμερον μετὰ μικρᾶς δυσθυμίας, διότι ἐνθυμούμεθα ὅτι κύριον δὲν θὰ περιμένωμεν πλέον αὐτό· οὕτω δὲ ἡ ἐκ τῆς ἀπολαύσεως ἡδύτης δὲν εἶναι ἀνταξία τῆς ἐν καιρῷ τῆς προσδοκίας ἐλπίδος. Ὅταν δὲ ἀναφανῇ ἡ αὔριον καὶ προσδοκία καὶ ἀπόλαυσις οἴχονται ὁμοῦ πρὸς ὄναρ, διαφέρουσι δὲ τούτου μόνον κατ' ὄνομα· διότι δὲν λέγονται «ὄναρ» ἀλλὰ «παρελθόν».

Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ χρόνος τῆς φοιτήσεως τοῦ Ἀρίστωνος, χρόνος ἦν καὶ παρῆλθεν. Ὁ δὲ αἰσίως δοὺς τὰς ἐξετάσεις αὐτοῦ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας.

Καὶ ἐπιτραπήτω μοι μικρὰ παρέκβασις. Διὰ νὰ εἶναι τις φιλόσοφος πρέπει νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦτον; ἡ κοινωνία τοὐλάχιστον ἀπαιτεῖ τοῦτο. Καὶ λοιπὸν πάντες οἱ φέροντες αὐτὸν εἰσὶ τοιοῦτοι; τοὐλάχιστον πρέπει νὰ ὦσι. Καὶ δὲν δύνανται νὰ ἦ τις φιλόσοφος ἄνευ τοῦ τίτλου τούτου; ὁ ἁρμόδιος ἀπαφηνάτω.— Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὁ Ἀρίστων ἐπανέκαμψε παρὰ τῇ μνηστῇ αὐτοῦ ἄξιος τῶν προσδοκιῶν της.

Ἤδη πάντα εἶχον τελεσθῆ ὡς ἔδει καὶ ὁ Ἀρίστων συνεζεύχθη μετὰ τῆς Ἀναστασίας ἐν μέσῳ εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν, ἐν μέσῳ τερπωλῆς καὶ θυμηδίας, πλήρης εὐτυχίας, πλήρης ἀγαθῶν.

Διατί νὰ μὴ ὦσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, σχετικῶς τοὐλάχιστον, εὐτυχεῖς; ἢ ἂν μὴ πάντες, οἱ ἀγαθοὶ κἀν καὶ οἱ ἐνάρετοι; Ἀλλὰ φεῦ! οἱ πλείους κακοδαίμονες! οἱ πλείους ἀναξιοπαθοῦντες! Πρὸς τί ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἐν τῷ κόσμῳ;

— Ἄνθρωπε! μὴ βλασφήμει! τὸ πνεῦμα σου κἂν ὑψωθῇ, δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τοῦ Ὑψίστου τὰς ἀνεξερευνήτους βουλάς! Ὑπάρχουσιν ἀγαθοὶ δυστυχεῖς; μὴ ἐρεύνᾳ διατί ἐπλάσθησαν οὗτοι δυστυχεῖς· τοῦτο μυστήριον, ὅπερ σὺ δὲν δύνασαι νὰ λύσῃς, μᾶλλον δέ, ἂν συμπαθῆς αὐτοῖς, πράττε ὑπὲρ αὐτῶν ὅ,τι ἐκεῖνος διατάσσει τὰ λοιπὰ φροῦδα. Μὴ ἀγανάκτει κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦτο εἶναι ἀφροσύνη. Μὴ ἐπιθυμήσῃς νὰ διορθώσῃς τὸν κόσμον, τοῦτο ἔσται μωρία. Ἀλλ'

«εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου».

ΙΖ'.

Ἐπίλογος.

Παρῆλθον ἔτη ἱκανά.

Κύριοι τοῦ πύργου τοῦ χωρίου Β... εἶναι τὸ εὐτυχὲς ζεῦγος, ἔχουσι δὲ καὶ πολυθέλγητρον θυγάτριον ὡς ἐπικορωνίδα τῆς εὐτυχίας των, αὐτὸ κατέχει τὰς καρδίας ἀμφοτέρων καὶ ἐνοῖ αὐτάς, εἶναι τὸ ἴνδαλμα τῶν γονέων του. Ὁ Ἀρίστων ἀγαπᾷ αὐτό, διότι ὁμοιάζει τὴν Ἀναστασίαν, αὕτη δὲ πάλιν, διότι εἶναι τέκνον τοῦ Ἀριστωνος, ἀμφότεροι λατρεύουσι τὸ κοράσιον, διότι εἶναι σπλάγχνον αὐτῶν. Οἱ δύο νέοι πυργοδεσπόται εἰσὶν εὐτυχεῖς.

Ἀλλ' ὅμως . . . . ἡ ἰδανικότης τῆς νεανικῆς ἡλικίας ἐγκατέλιπεν αὐτούς. Σπανίως καταγίνονται περὶ φιλοσοφικὰ ζητήματα, μᾶλλον δὲ σκέπτονται περὶ τῶν γαιῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν, ὥστε ἐν τῇ δράσει αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κόσμου δὲν ἠκολούθησαν τῇ ἐπιστήμῃ ὡς ὑπισχνοῦντο ἀλλήλοις· ἀλλὰ φερόμενοι, ὡς τὸ φέρον ἔφερεν αὐτούς, ἐγένοντο γεωργοί.

Οὕτω συνήθως συμβαίνει, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δι' ἀνυσιμωτέρας ὁδοῦ δύνηται νὰ ζῇ ἀνέτως, ἐᾷ χαίρειν τὴν ἐπιστήμην καὶ τρέπεται ἐπὶ τὰ πρακτικώτερα.

Ἴσως ἂν τὰ δύο ταῦτα πλάσματα ἦσαν πτωχότερα ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἴσως ἤθελον παράγει τι ὠφέλιμον εἰς αὐτήν. Ἀλλά, φαίνεται, ὁ ἄνωθεν προορισμὸς αὐτῶν ἦν ἄλλοιος.

Ἐν τούτοις μετὰ θυμηδίας ἀναπολοῦσι τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ πρώτου ἔρωτος αὐτῶν καὶ πολλάκις περὶ τοῦ γεύματος ἐκείνου τοῦ ἐξοχικοῦ ποιοῦνται λόγον.

Ὁ Παῦλος ἐγήρασεν, ἀντικατέστησε δ' αὐτὸν ἐν τῇ ἐπιστασίᾳ ὁ ἀνεψιὸς Γεώργιος, ὅστις ἐπίσης μετὰ τερπωλῆς ἀναμιμνήσκεται τοῦ ἀγροτικοῦ ἐκείνου συμποσίου.

Μ. Π. ΦΙΛΑΝΘΙΔΗΣ.

ΟΙ ΕΝ ΤΩι ΟΡΕι ΑΤΛΑΝΤΙ ΝΑΝΝΟΙ.

Τὴν ἐξῆς ἀξιανάγνωστον ἐπιστολὴν τοῦ κ. Γουῶλτερ Β. Χάρρις ἐκ Ταγγέρης ἀπὸ 19/31 παρελθόντος δεκεμβρίου ἐδημοσίευσεν πρό τινος ἀγγλικὴ ἐφημερίς, ἐπιστολήν, ἀποτελοῦσαν σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὸ περὶ ὑπάρξεως νάννων ἐν τῷ Ἄτλαντι ζήτημα:

« Τὸ ζήτημα τῆς ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τοῦ Ἄτλαντος ὑπάρξεως ἢ μὴ φυλῆς ἢ φύλου νάννων, καίπερ οὐχὶ μεγάλης ἴσως σπουδαιότητος ὑπὸ ἐθνολογικὴν ἢ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν, προὐκάλεσε συζήτησίν τινα ἐν τῷ ἀγγλικῷ τύπῳ. Πολλαὶ ἀντιφατικαὶ μαρτυρίαι ἐχορηγήθησαν ἑκατέρωθεν, τὸ δὲ ζήτημα παρέμεινε μετὰ τὴν λῆξιν τῶν σχετικῶν δημοσιεύσεων τόσον ἀμφισβητήσιμον δι' ὅσους δὲν μετέσχον ἀπολύτως τῆς συζητήσεως αὐτοῦ, ὅσον καὶ πρότερον. Ἀναμνησθῶμεν ὅτι τὸ ζήτημα ἀνεκινήθη διὰ τῆς ἀναγνώσεως μελέτης τινὸς ὑπὸ τοῦ κ. Ρ. Χαλιμπέρτωνος ἐν τῷ ἐν Λονδίνῳ συνεδρίῳ τῶν Ἀνατολιστῶν. Ὁ κ. Χαλιμπέρτων ἐδήλωσεν ὅτι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰδικῶς ἐμελέτησε τὸ ζήτημα καὶ μικρὸν μετὰ ταῦτα ἐδημοσίευσε τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἐν φυλλαδίῳ, τιτλοφορουμένῳ: « Οἱ ἐν τῷ ὄρει Ἄτλαντι νάννοι », Ἂν μὴ ἐφρόνουν ὅτι

ἠδυνάμην νὰ διαχύσω πλειότερον φῶς ἐπὶ τῶν ἐκτεθέντων, δὲν θὰ ἐτόλμων, κύριε νὰ καταλάβω τὸν πολύτιμον ὑμῶν χῶρον διὰ τῆς ἀνακινήσεως τοῦ ζητήματος.

» Πρὸ τριῶν μόνον ἡμερῶν ὑπέστρεψα εἰς Ταγγέρην ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὰ μεσημβρινὰ τμήματα τοῦ Μαρόκου, καθ' ἣν συνοδευόμην ὑπὸ τοῦ κ. Ρ. Γ. Κεννιγκαίημ-Γκράχαμ. Ἀκούσαντες ὅμως ἐκεῖ ἔκ τε ἐπιχωρίων πηγῶν καὶ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Σκωτικῆς Ἀποστολῆς φήμας περὶ μικροσώμου λαοῦ, κατοικοῦντος τὰς ἄνω χώρας τοῦ Ἄτλαντος, ὅ τε κ. Γκράχαμ καὶ ἐγώ, ἀπελθόντες τῆς πόλεως Μαρόκου κατὰ τὰς ἀρχὰς νοεμβρίου, μετέβημεν εἰς Ἀμζμίζ, πολίχνην καὶ ἕδραν νομοῦ ἐν τοῖς πρόποσι τῶν τοῦ Ἄτλαντος ὀρέων. Δὲν ἦτο δὲ ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐπεσκεπτόμην τὴν χώραν ταύτην, αἱ δὲ περὶξ εὑρισκόμεναι κυκλάδες μοι ἦσαν γνωστότατα. Ἐξακολουθοῦντες τὰς ἡμετέρας ἐρεύνας αὐτόθι ἐπετύχομεν τῆς προσκτήσεως πασῶν τῶν ἀπαιτουμένων πληροφοριῶν, αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ τοῦ τόπου ἐκείνου πληροφορήσαντος ἡμᾶς μάλιστα ὅτι μέρος τοῦ μικροσώμου τούτου λαοῦ διετέλει ὢν ὀνομαστικῶς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, καίπερ μὴ ἀναγνωρίζον πράγματι τὴν τοῦ Μαρόκου κυβέρνησιν, οὐδὲ πληρόνον φόρους. Συνεπείᾳ περαιτέρω ἐρευνῶν ἡμῶν ἀνεκαλύψαμεν ὅτι εἷς αὐτῶν τούτων τῶν τοῦ διοικητοῦ στρατιωτῶν ἦτο νάννος ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ὁ ἐν λόγῳ στρατιώτης εὑρέθη τάχιστα, παρουσιασθεὶς μάλιστα εἰς ἡμᾶς, πρὶν ἢ ἡμεῖς, ἀναζητήσωμεν αὐτόν. Τὸ ὕψος αὐτοῦ ἦτο κατά τι ὑψηλότερον τῶν 4 ποδῶν, κατώτερον ὅμως τῶν 4 ποδῶν καὶ 6 δακτύλων, εἶχε δὲ ὑπέρυθρον χρῶμα καὶ λεῖον τὸ πρόσωπον, ἐξαιρέσει ὀλίγων τριχῶν ἐν τῷ πώγωνι καὶ ἔφερε στολὴν κυβερνητικοῦ στρατιώτου τοῦ ἱππικοῦ. Ὁ στρατιώτης οὗτος κατήγετο ἐκ τῶν χιονωδῶν κορυφῶν τοῦ Ἄτλαντος ὑπεράνω τῆς Ἰμιντέλλας, μιᾶς τῶν θέσεων, ὧν μνημονεύει ὁ κ. Χαλιμπέρτων ἐν τῷ φυλλαδίῳ αὐτοῦ, ὡς κατοικουμένων ὑπὸ τῶν φύλων τούτων. Τὴν ἐπιοῦσαν ἐπεσκέφθημεν τὴν Ἰμιντέλλαν, χωρὶς βεβαίως ν' ἀπαντήσωμεν νάννους. Ὁπωσδήποτε ἡ ὕπαρξις λαοῦ νάννων δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδειχθῇ ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι συνηντήσαμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἕνα καὶ μόνον νάννον ἢ ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ νάννος οὗτος ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μετὰ τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ἀμζμίζ διεβεβαίου ἡμᾶς περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Ἐξακολουθήσαντες τὴν ἡμετέραν πορείαν διὰ τῶν ἐπαρχιῶν Μζούδας καὶ Μζὰτ εἰσήλθομεν εἰς τὴν διοίκησιν Δουεράν. Αὐτόθι διὰ δευτέραν φορὰν ἴδωμεν κατὰ πρόσωπον μέλη τῶν μικροσώμων τούτων φύλων, καθόσον ἀπηντήσαμεν συνοδίαν ὄνων, ὁδηγουμένων ὑπὸ ἑπτὰ προσώπων, οὐδὲν τῶν ὁποίων εἶχε μετὰ βεβαιότητος ἀνάστημα ἀνώτερον τῶν 4 ποδῶν καὶ 6 δακτύλων. Τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶχον διαφόρους ἡλικίας, τοῦ ἑνὸς ὄντος παιδός, τῶν δὲ ἄλλων πρεσβυτέρων. Ἐν τούτων ἔφερε πυκνὸν μιζοπόλιον γένειον, ἄλλο δὲ μικρὸν μέλαν. Οἱ νάννοι οὗτοι πλείονα ἐπεδείξαντο ἔκπληξιν κοθορῶντες ἡμᾶς, ἢ ἡμεῖς πρὸ τῆς ὄψεως ἐκείνων, ἀλλ' ἐπειδὴ ὡμίλουν μόνον τὴν Σλεχὰ διάλεκτον δὲν ἠδυνάμην νὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτῶν, μὴ ἐννοούντων ποσῶς τὴν ἀραβικήν, οὔτε γινωσκόντων τὴν σλεχαϊκὴν διάλεκτον τῶν ὑπ' ἐμὲ ἀνδρῶν. Νομίζω ὅτι περιττὴ ἀποβαίνει ἡ μνεία τῶν ἄλλων νάννων, οὓς ἀπηντήσαμεν κατόπιν. Ἐν συνόλῳ εἴδομεν περὶ τοὺς 13 ἢ 14 ἐξ αὐτῶν, οὐδεὶς ἀπήντησεν ἀρνητικῶς εἰς τὰς περὶ ὑπάρξεως αὐτῶν ἐπανειλημμένας ἐρωτήσεις μου. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς ὑφ' ἡμῶν συναντήσεως 14 νάννων δὲν ἀρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως φύλου ἢ φύλων, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ συνάντησις ἱκανῶν ἐξ αὐτῶν εἶναι πειστική, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἀνὰ σύμπαντα τὸν κόσμον σπάνεως πραγματικοῦ νάννου.

» Μολονότι ἡ εἰς τὸν Ἄτλαντα ἐπίσκεψις ἡμῶν δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως μικροσώμου λαοῦ, ἀναμφιβόλως θὰ καταστείλῃ τὰς μυθιστοριώδεις ἀφηγήσεις, αἵτινες συνδέονται μετὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτων. . . . Περιγράφονται ὡς λαὸς ἄγριος, οἰκῶν ἐν ἐκτισμένοις οἰκήμασιν ἐντὸς βράχων ἢ χεόνων, θηρεύων μετ' ἐκτάκτου εὐκινησίας καὶ παραδιδομένος εἰς τὸν ἐξαφανισμὸν παντός, εἰσδύοντος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ· τὴν περιγραφὴν δὲ ταύτην θεωρῶ ἀληθῆ. Ἕτερος λόγος περὶ τῆς ἀποχῆς τῶν Μαυριτανῶν ἀπὸ μνείας τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν εἶναι ὁ ἑξῆς, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Ἄτλαντος ὄρεσιν οἱ γείτονες αὐτῶν θεωροῦσιν αὐτοὺς ὡς οὐδὲν τὸ ἔκτακτον ἔχοντας, ἰδιαιτέρως δὲ διότι, ἀνεξάρτητοι ὄντες, ἀδυνατοῦσι νὰ κατέλθωσι τὰς βορείους κλιτύας τοῦ Ἄτλαντος πρὸς ἀγορὰν σίτου κτλ., καθόσον ἅμα ὡς συλληφθῶσιν αἰχμαλωτεύονται ὑπὸ τῶν κατ' ὄνομα διοικητῶν αὐτῶν. Ἐκεῖνοι, οὓς ἡμεῖς ἱκανῶς ἠτυχήσαμεν νὰ συναντήσωμεν, εὑρίσκοντο ἐν ἐπαρχίᾳ, ὁ διοικητὴς τῆς ὁποίας εἶχε φονευθῆ καὶ ὅπου, τοὐλάχιστον προσωρινῶς, δὲν ὑπῆρχον ἐπιβεβλημμένοι ἀντιπρόσωποι τῆς μαροκινῆς κυβερνήσεως. Οὕτω μηδὲν ἔχοντες νὰ φοβῶνται, κατῆλθον εἰς τὰς χθαμαλωτέρας κλιτύας τοῦ Ἄτλαντος διὰ λόγους ἀγορῶν, ὡς πλησιεστέρου καὶ ἁρμοδιωτέρου μέρους ἢ αἱ νότιοι κλιτύες, εἰς ἃς συνήθως καταφεύγουσιν, ἕνεκα τοῦ ὅτι ἐπειδὴ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμέναι εἶναι αὗται πάσης κυβερνητικῆς ἕδρας, δύνανται νὰ συχνάζωσιν καὶ τὰς νοτίους ταύτας κλιτύας ἄνευ φόβου τοῦ νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπιτόπιων διοικητῶν.

Ὁ κ. Χαλιμπέρτων, περαιτέρω χωρῶν, ὁμιλεῖ περὶ μεγάλων φύλων «πυγμαίων», ζώντων πρὸς Δ τοῦ Βάδ Δρᾶα. Ἀδυνατῶ νὰ ἐκφραθῶ περὶ τούτων, καθόσον αἱ ἀποδείξεις, τὰς ὁποίας κατώρθωσα νὰ λάβω εἶναι τόσον ἀντιφατικαί, ὥστε ἀδύνατον νὰ ὑπολογισθῇ ἐπαρκῶς ἡ ἀξία αὐτῶν. Ἴσως ἔχει δίκαιον ὁ κ. Χαλεμπέρτων φρονῶν ὅτι πυγμαῖοι ὑπάρχουσι πράγματι ἐκεῖ· νομίζω ὅμως τελικῶς ἤδη ἀπεδείχθη ὅτι οἱ μικρόσωμοι τοῦ ὄρους Ἄτλαντος λαοὶ δὲν εἶναι «πυγμαῖοι», ὅτι δὲ ἀποτελοῦσι πράγματι ἁπλοῦν ἄθροισμα φύλων Σλέχ, ἅτινα ὡς ἐκ τῶν λίαν ὑψηλῶν μερῶν, ἐν οἷς ζῶσι, τῆς τραχύτητος τοῦ κλίματος, εἰς ὃ ὑπόκλινται, τῆς πενίας καὶ τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν νὰ σπείρωσι σπαρτά, τῆς σπάνεως δὲ καὶ κακῆς ποιότητος τῆς τροφῆς, ἣν δύνανται νὰ συναθροίζωσι, περιῆλθον κατὰ τὴν τῶν αἰώνων πάροδον εἰς κατάστασιν ἐκτάκτως ἐλαττωματι-

κῆς ἀναπτύξεως. Διατί δὲ δὲν παρετηρήθησαν τότε ὑπὸ προγενεστέρων περιηγητῶν; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἁπλῆ. Ὅ τε σὶρ Ἰωσὴφ Χοῦκαρ καὶ ὁ κ. Ἰωσὴφ Τόμσων, οἱ μόνοι σχεδὸν τὸν Ἄτλαντα ἐπισκεφθέντες ποτὲ Εὐρωπαῖοι, εὑρίσκοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιηγήσεων αὐτῶν καθ' ὁλοκλήρίαν ἐν χώραις, κυβερνωμέναις ὑπὸ διοικητῶν, ἀντιπροσωπευόντων τὸν κυριάρχην, αὐτὴ δ' αὕτη ἡ ἐγγὺς ὕπαρξις τῶν διοικητῶν τούτων θ' ἀπεδίωκε μακρὰν τὸν «μικρόσωμον λαόν», ὅστις οὐδέποτε ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπεσκέπτετο τὰ φρούρια αὐτῶν. Οὗτος εἶναι ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν ἡ ὕπαρξις φυλῆς τινος τοῦ λαοῦ Σλέχ δὲν ἐφειλκύσατο κατ' ἀνάγκην τὴν προσοχὴν αὐτῶν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι μόνοι οἱ οὕτω καλούμενοι νάννοι διατηροῦσι τὴν ἀπὸ τοῦ κυριάρχου ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις πολλὰ φῦλα συνήθους ἀναστήματος ἀνθρώπων, ἐπίσης ἀνεξάρτητα. Οἱ νάννοι ὅμως, κατοικοῦντες τὰ τραχύτερα, ἀπρόσιτα καὶ ὑψηλὰ μέρη τῆς ὅλης ὀρεινῆς χώρας — καὶ οὕτος εἶναι πιστεύομεν ὁ λόγος τοῦ μικροῦ αὐτῶν ἀναστήματος — δὲν ἐφείλκυσαν ὡς ἐκ τῆς πενίας καὶ τὸ ἄγονον τῆς ἣν οἰκοῦσι, χώρας, τὴν προς τὸ ἀργύριον ἔφεσιν ἐκείνην, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ μόνον αἴτιον τῶν πολεμικῶν ἐκστρατειῶν τοῦ κυριάρχου τοῦ Μαρόκου.

Ὑποστρέψαντες διὰ Μτούγας εἰς Μογαδόρ, ἐπεσκέφθημεν καθ' ὁδὸν τὰ σπήλαια Αἶν-Ταρσίλτ, ὧν περιγραφὴ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ λονδινείῳ *Χρόνῳ* τῆς 23 σεπτεμβρίου 1887. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέον νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἑξῆς ὅτι τὰ σπήλαια ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι σπουδαία δεξιότης καὶ ἐργασία ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν ἀνόρυξιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τρωγλοδυτῶν, τὸ δὲ γεγονὸς ὅτι εἰς οὐδὲν τῶν σπηλαίων, εἰς ἃ εἰσῆλθον, ἀπέχει ἡ ὀροφὴ κατὰ 5 πόδας ἐκ τοῦ ἐδάφους, ὁριστικῶς σχεδὸν ἀποδεικνύει, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ ποσοῦ τῆς γενομένης ἐργασίας ἐπὶ τῶν τοίχων, τῶν παραθύρων κλπ., τὸ ὅτι οἱ κάτοικοι θὰ ἦσαν νάννοι.

Ἀδυνατῶ νὰ ἐκφράσω γνώμην περὶ τοῦ ἂν οἱ νάννοι, οὓς ὁ κ. Χαλιμπέρτων πιστεύει ὅτι κατοικοῦσιν ἐν Βάδ Δρὰ εἶναι ἀπόγονοι τῶν νάννων ἐκείνων, οὐδὲ δύναμαι νὰ θεωρήσω τὰς πληροφορίας, ἃς ἠδυνήθην ν' ἀρυσθῶ περὶ ὑπάρξεως εὐρέος πρωτοτύπου πολιτισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἐπαρκῶς ἐπικυρωτικὰς ἢ ἀρνητικὰς ὥστε νὰ ἦναι ἄξιοι νὰ ἐκτεθῶσιν ἐνταῦθα. Ἂν πυγμαῖοι κατῴκουν τὰ σπήλαια τοῦ Αἶν-Ταρσίλτ οὐ μόνον δὲ τὸ ταπεινὸν τῶν ὀροφῶν ἀλλὰ καὶ κρύπται ὀλιγωτέρων τῶν πέντε ποδῶν μήκους ἐντὸς τῶν τοίχων, ἀποτελοῦσαι ἀναμφιβόλως κλίνας, ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ πιστεύσωμεν τοῦτο — τότε δύναται ν' ἀποδιεχθῇ ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Χαλιμπέρτωνος ἀναφερόμενα φῦλα πυγμαίων δὲν εἶναι μυθῶδη, ὡς ἐξετέθησαν, ἀλλὰ ζῶντα καὶ πραγματικά.

Δυνατὸν οἱ νάννοι, οὓς ὅ τε κ. Γκράχαμ καὶ ἐγὼ εἴδομεν ν' ἀποτελῶσι τὰ λείψανα τῶν Τρωγλοδυτῶν, ἐκδιωχθέντα τῶν προτέρων αὐτῶν κατοικιῶν καταφυγόντα δὲ εἰς τὸ προσιτώτερα τμήματα τῆς τοῦ Ἄτλαντος ὀροσειρᾶς πρὸς προστασίαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν· ἀλλ' ὅσον πειστική πως καὶ ἂν ἦναι ἡ θεωρία αὕτη, ἀναγκάζομαι νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ μικρὸν αὐτῶν ἀνάστημα ὀφείλουσιν εἰς τὰς κλιματικὰς ἐπιρροάς καὶ τὰς αὐστηρότητας τοῦ βίου ἐν τῇ χώρᾳ, ἣν οἰκοῦσι. Καταδειχθέντος ἤδη σαφῶς ὅτι φῦλα ἀσυνήθους μικροῦ ἀναστήματος κατοικοῦσι τὰς ἀνωτέρας τοῦ Ἄτλαντος κορυφάς, ὑπολείπεται ἤδη νὰ γνωσθῶσι τό τε ζήτημα τῶν πυγμαίων τοῦ Βάδ Δρὰ καὶ πολλαὶ ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἡ δήλωσις τοῦ κ. Χαλιμπέρτωνος περὶ ὑπάρξεως μικροσώμου φυλῆς ἐπὶ τῶν τοῦ Ἄτλαντος ὀρέων εἶχεν ἄλλοτε καταστῆ ἀντικείμενον πολλῶν ἀντιρρήσεων καὶ χλευής, νῦν δὲ κατεδείχθη ἀληθής, δὲν καθιστᾷ ἀπίθανον τὴν ἐν τῷ μέλλοντι πιθανὴν ἐπικύρωσιν καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν ἐν τῷ ζητήματι τοῦ νοτίου Μαρόκου».

(Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ) **Γ. Κ. Λαζαρίδης.**

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

ΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΠΟΛΟΝ ΕΚΔΡΟΜΑΙ.—Νεώτερα περὶ τῆς ἐκδρομῆς Νansen.—ΤΟ ΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΝ.—Τηλεγράφημα Jansen.—ΜΗΧΑΝΙΚΑ.—Τὸ περὶ προσδιορισμοῦ τῆς πυκνότητος τῶν ἀερίων μηχάνημα τοῦ κ. Meslans καὶ Frère.—ΧΡΟΝΙΚΑ.—Ἀνέκδοτον περὶ κωφότητος τοῦ Edison.—Αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις τοῦ Δάντου.—Τὸ ποσὸν τοῦ ἀποθηκευμένου χρυσοῦ.

Ἐνθυμοῦνται βεβαίως οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται ὅσα πολλάκις καὶ διὰ μακρῶν ἐν ταῖς στήλαις ταύταις ἀνεγράφησαν περὶ τῶν πολικῶν ἐκδρομῶν ἐν γένει, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Nansen ἐσχάτως ἀναληφθείσης, μετὰ καραδοκίας δὲ ἴσως ἀναμένουσιν εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀτρομήτου τούτου θαλασσοσπόρου, ἀναλαβόντος ὁριστικῶς, εἰ δυνατόν, νὰ ἐπιλύσῃ τὸ σπουδαιότατον πρόβλημα τῆς κατακτήσεως τοῦ βορείου τῆς Γῆς πόλου. Σήμερον εὑρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀναγράψωμεν ἐνθαρρυντικάς τινας περὶ τῆς ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς ἀρξαμένης ἐκδρομῆς ταύτης τοῦ κ. Nansen, εἰδήσεις ἀναγραφείσας ἐν ταῖς σουηδικαῖς ἐφημερίσιν.

Κατὰ ταύτας, τὸ πλοῖον Ἐμπρός (Fram) ἐγκατέλιπε τὴν πρωΐαν τῆς 9]21 ἰουλίου τὴν πόλιν Vardö ἢ Vardöhus (Νορβηγία-Finmarken-), κειμένην πέραν τῆς 70ης μοίρας βορείου πλάτους (70° 22′ 36″), ἐξακολουθοῦν τὸν πλοῦν αὐτοῦ πρὸς τὴν νοτιωτάτην ἄκραν τῆς Νέας Ζέμβλας. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἡ ἀποστολὴ εὑρέθη κεκαλυμμένη ὑπὸ πυκνῆς ὁμίχλης, τὴν δὲ 15]27, πρὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Yougar συνήντησε τοὺς πρώτους πάγους, οἵτινες ἀπετέλουν ζώνην πλάτους τριῶν καὶ ἡμίσεως χιλ. ἣν ἠδυνήθη νὰ παρακάμψῃ. Τὴν ἐπαύριον, νέοι πλωτοὶ πάγοι καὶ ὁμίχλη πυκνὴ ἠνάγκασαν τὸ Fram εἰς πλήρη ἀκινησίαν, κατὰ δὲ τὰς ἑπομένας ἡμέρας, τὸ πλοῖον διέσπα μετ' ἐκτάκτου ἐπιτυχίας τοὺς πάγους διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Nansen ἐφευρεθέντων πρὸς τοῦτο νέων μηχανημάτων, ἡ δὲ ἀποστολὴ ἠδυνήθη εὐκόλως ν' ἀπομακρύνῃ τοῦ δρόμου αὐτῆς μεγάλα τεμάχια πάγου ἕλκοντα μέχρις 100 καὶ 110 τόννων. Ἐν Chabarowa συνηντήθη μετά τινος τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Fansen, ὅστις ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἰανουαρίου ἠσχολεῖτο περὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ἐν τῷ μέλλοντι χρησιμοποιηθησομένων ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς σιδηρικῶν πρὸς ἕλκυσιν τῶν ἑλκήθρων κυνῶν. Τοὺς ὑπ' αὐτοῦ συλλεγέντας κύνας, 34 τὸν ἀριθμόν, ἐπεβίβασαν ἐπὶ πλοίου Ἐμπρός. Τὴν 19]31 ἰουλίου, ὁ κ. Nansen προέβαινεν εἰς γεωλογικὴν ἐξέτασιν τῶν περὶ τὴν Chabarowa καὶ ἀνεκάλυπτεν ἀξιολόγους ἀπολιθώσεις, δύο δὲ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, ὁ Dr Blessing καὶ ὁ κ. Scott Hansen ἐπεδίδοντο εἰς γεωλογικὰς καὶ ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις. Τὴν 29]3 αὐγούστου, ἡ ἀποστολὴ ἀνεχώρει συνεχίζουσα τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν Καρὰ (mer de Kara)[1] πορείαν αὐτῆς, τὴν δὲ 25]6 τοῦ αὐτοῦ τὸ πλοῖον ὤφθη ὑπὸ Σαμογετῶν, πλέον μεταξὺ τῶν πάγων καὶ τῆς ξηρᾶς παρὰ τὴν Norsk. Εὐξόμεθα τῷ ἀτρομήτῳ θαλασσοπόρῳ εὔπλοιαν κατὰ τὴν ἤδη ἀρξαμένην κινδυνώδη ἐντὸς ἀγνώστων θαλασσῶν καὶ χωρῶν ἐκδρομὴν αὐτοῦ.

Σχετικὸν πρὸς τὴν θέσιν ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἡ καταδυκεὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ κ. Janssen ἱδρυομένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λευκοῦ ὄρους Ἀστεροσκοπείου, περὶ οὗ μακρὰς ἐγένετο λόγος ἐν ταῖς στήλαις ταύταις,[2] εἶνε τὸ ἐσχάτως ληφθὲν ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου καὶ μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου κ. R. Riechoffsheim τηλεγράφημα τοῦ κ. Janssen, ὅπερ δημοσιεύομεν ἐπὶ λέξει ἔχον ὧδε:

Chamonix, 12 σεπτεμβρίου, 10 ὥρ. π. μ.

(Ἐκ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ ὄρους).

«Ἀγαπητὲ συνάδελφε, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἐστήθη· τὸ δυσχερέστερον μέρος τοῦ ἔργου συντελέσθη. Ὑπολείπεται μόνον ἡ ἐσωτερικὴ διευθέτησις. Εἶνε ἐπιτυχία εἰς ἣν ἅπαντες ἠπίστουν καὶ ἥτις ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον τῶν θαρραλέων ἡμῶν ἐργατῶν, ὧν οἱ πλείστοι ἔμειναν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας χωρὶς νὰ κατέλθωσιν, καὶ εἰς τὴν ἐκτάκτως εὔνουν ἀτμοσφαιρικὴν τοῦ αὐγούστου κατάστασιν. Αἱ παραδεκταὶ γενόμεναι πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ πάγου ἐργασίαν τροχαλίαι, ἃς ἔθηκα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, εἰργάσθησαν μετ' ἐπιτυχίας καὶ μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν, ἀνακουφίσασαι τοὺς ἐργάτας.

Ἐχρησιμοποίησα ταύτας διὰ τὴν ἐμὴν ἀνάβασιν. Περίεργον καὶ ἔκτακτον ἀπετέλει θέαμα ἡ διὰ τῶν μηχανημάτων τούτων μετακίνησις τῶν ὑλικῶν, ἡ ὑπέρβασις τῶν παγωμένων τῆς κορυφῆς κλιτύων, ἐσχαρῶν νέου εἴδους, ἃς μόνη ἡ ἐπιστήμη ἠδύνατο νὰ θελήσῃ καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ. Δι' ἐλπίδος ἔχω ὅτι δυνατὴ ἔσται ἡ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ἔτους τούτου χρησιμοποίησις τοῦ Ἀστεροσκοπείου πρὸς ἐκτέλεσιν παρατηρήσεών τινων. Οὐδὲν εὐτυχῶς συνέβη σπουδαῖον δυστύχημα, δι' ὅπερ εἰμὶ λίαν εὐτυχής. Εὐχαριστῶ τοὺς συνεργασθέντας μοι, ἐν οἷς σπουδαίαν κατέχετε θέσιν. Ἔσπευσα δι' ἐπιστολῆς λεπτομέρεια διά τε τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τοὺς ἑταίρους τῆς ἡμετέρας ἑταιρίας».

JANSSEN,
μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

1) Μεταξὺ τῆς Νέας Ζέμβλας καὶ τῆς αἰβηρικῆς χερσονήσου Yalmal.

2) Βλέπε *Ἑβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως* ἀριθ. 37, ἐν σελ. 13.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς 29]11 σεπτεμβρίου, ὁ κ. Meslans παρουσίασεν ὑπόμνημα ἐπί τινος ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθείσης μεθόδου πρὸς ἄμεσον καὶ ἄνευ σχεδὸν ἰδιαιτέρων χειρισμῶν προσδιορισμὸν τῆς πυκνότητος τῶν ἀερίων. Τὸ πρὸς τοῦτο μηχάνημα ἀποτελεῖται ἐξ εἴδους τινὸς βαροσκοπίου, οὗτινος αἱ δύο ἰσορροποῦσαι σφαῖραι εἶναι ἀκριβῶς ἴσαι καὶ οὐχὶ ἄνισοι, ὡς εἰς τὸ κοινὸν βαροσκόπιον, ἐξηρτημένοι εἰς τὰ ἄκρα ψάλαγγος στηριζομένης ἐπί τινος σταθεροῦ ἐπιπέδου διὰ τῆς ἀκμῆς λεπτοῦ τινος ἐλάσματος. Ἡ μία τῶν σφαιρῶν τούτων μένει βεβυθισμένη ἐντὸς τοῦ ἀέρος, ἡ δὲ ἑτέρα βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ἀερίου, οὗτινος ἡ πυκνότης πρόκειται πρὸς μέτρησιν, συνάμα δὲ λαμβάνεται πρόνοια, ὅπως ὅ τε ἀὴρ καὶ τὸ ἀέριον εὑρίσκωνται ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν καὶ πίεσιν, ὅπερ κατορθοῦται τιθεμένου τοῦ ὅλου ἐντὸς λουτροῦ ὕδατος. Διὰ τῶν προφυλακτικῶν τούτων μέτρων ἀποφεύγονται διάφοροι αἰτίαι πλάνης, συνάμα δὲ ἁπλοποιεῖται ὁ διὰ τῶν συνήθων μεθόδων ἀπαιτούμενος ὑπολογισμός, οὕτω δὲ ὁ χειρισμὸς τοῦ ὀργάνου ἀνάγεται εἰς ἁπλῆν στάθμισιν. Μεταξὺ δὲ τῶν σπουδαίων βιομηχανικῶν ἐφαρμογῶν, εἰς ἃς προώρισται ἡ μηχανικὴ αὕτη συσκευὴ τοῦ κ. Meslans, διαζούσης μνείας ἀξία εἶνε ἡ δι' αὐτῆς ἀνίχνευσις καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἀνθρακωρυχείων ποσότητος τοῦ τοσαῦτα διὰ τῆς ἀναφλέξεως τοῦ μετὰ τοῦ ἀέρος μίγματος αὐτοῦ τοσαῦτα ἀριθμοῦντος ἀνθρώπινα θύματα πρωτανθρακούχου ὑδρογόνου, τοῦ καὶ ἄλλως καλουμένου ἐλώδους ἀερίου (grisou, formène, κτλ.). Κατὰ τοὺς κ.κ. Meslans καὶ Frère ἐξ ὀνόματος τῶν ὁποίων παρουσιάσθη τῇ Ἀκαδημίᾳ τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα, εὐκόλως διὰ τοῦ ὀργάνου αὐτῶν δυνατὸν ν' ἀνιχνευθῇ ἡ ἐν τῷ ἀέρι παρουσία ἐλώδους ἀερίου, καὶ ὅταν ἐξισοῦται μόλις πρὸς $^1/_{1000}$ τοῦ τοῦ ἀέρος. Ὁ κ. Meslans ἐξακολουθεῖ μετὰ τοῦ Frère τὰς μελέτας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐφευρέσεως μηχανήματος, ὅπερ αὐτοματῶς νὰ προειδοποιῇ τὸν μηχανικὸν περὶ τῶν ἐπικειμένων ὑπογείων ἐκρήξεων.

Εὐχόμενοι ἀπὸ καρδίας τοῖς κυρίοις τούτοις ἐπιτυχίαν καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῶν μελετῶν αὐτῶν πρὸς τὸ καλὸν τῆς πολλαχῶς ὑπὸ τῶν ἐκρήξεων τοῦ ἀερίου τούτου μαστιζομένης ἀνθρωπότητος, θεωροῦμεν καλὸν νὰ σημειώσωμέν τινα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σύστασιν καὶ τὰς περιστάσεις τῆς γενέσεως τοῦ ἀερίου τούτου, οὗτινος ἴσως μόνον τὸ ὄνομα οἱ πλεῖστοι τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν γινώσκουσι.

Τὸ πρωταθρακοῦχον ὑδρογόνον (C^2H^4) λαμβάνει γένεσιν εἰς πλείστας περιστάσεις, ὧν ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

αον Κατὰ τὴν ζύμωσιν καὶ τὴν σῆψιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν.

βον Ἐν τῷ βάθει ἁπάντων τῶν στασίμων ὑδάτων, ὅθεν καὶ εὐκόλως συλλέγεται συμμεμιγμένον μετ' ὀξυγόνου, ἀζώτου, ὑδρογόνου τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

γον Κατὰ τὴν ἀκαριαίαν ἀλλοίωσιν εἰδῶν τινων λιθάνθρακος, ὁπότε συμμιγνύμενον μετὰ τοῦ ἐν ταῖς στοαῖς τῶν γαιανθρακωρυχείων ἀέρος σχηματίζει ὑκρηκτικὰ κράματα, ἀποτελοῦντα τὸν τρόμον τῶν ἐρ-

γατῶν τῶν ἀνθρακωρυχείων καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα grisou.

δον Κατὰ τὴν ἐνεργείᾳ τῆς θερμότητος ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἐπίσης τὸ ἀέριον τοῦτο ἀπαντᾷ πάντοτε μεταξὺ τῶν ἀπὸ τῶν ἡφαιστείων ἐκφυσωμένων ἀερίων, ὡς καὶ ὡς ἐν τῶν κυρίων συστατικῶν τοῦ φωταερίου, οὐτινος ἀποτελεῖ τὰ 30 μέχρις 70 % τοῦ ὄγκου. Εἰς ἀναλόγους δὲ πρὸς τὴν τῶν γαιανθράκων ἀποσυνθέσεως δέον ν' ἀποδοθῇ ἡ εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἐδάφους τῆς Γαλλίας, Ἰταλίας, Ἑλλάσσονος Ἀσίας, Σινικῆς κτλ., ἀνάπτυξις τοῦ ἑλώδους ἀερίου, ὅπερ, ὡς γνωστόν, χρησιμοποιεῖται εἰς τινας τῶν χωρῶν τούτων ὡς καύσιμος ὕλη.

Καὶ περὶ μὲν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων σημειούμεθα συντόμως ὅτι τοῦτο εἶνε ἀέριον ἄχρουν, ἄοσμον, ἄχυμον, ὀλίγιστον διαλυτὸν ἐν ὕδατι, ὅτι ἐξερευνηθὲν ὑπὸ τοῦ Cailletet τῷ 1877, ὅτι κατὰ τὸν Olszewski ἐκρευστοῦται εἰς -- 164°, καὶ ὅτι ἡ πυκνότης αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς 0,559, τῆς τοῦ ἀέρος ὑπὸ πίεσιν 0;760 μ. καὶ ὑπὸ θερμοκρασίαν 0° θεωρουμένης ὡς 1.

Περὶ δὲ τῶν χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ πρωτανθρακούχου ὑδρογόνου σημειούμεθα ὅτι τοῦτο, μετ' οὐδενὸς τῶν σωμάτων συντιθέμενον ὑπὸ πολλῶν δὲ χωριζόμενον, καίεται ἐν τῷ ἀέρι, ὡς ἅπαντες οἱ ὑδρογονάνθρακες, μετὰ φλογὸς κιτρίνης ὀλίγον λαμπρᾶς, ὅτι δὲ κρᾶμα 4 ὄγκων αὐτοῦ καὶ 8 ὀξυγόνου ἐκκροτεῖ δι' ἀναφλέξεως μετὰ τοσαύτης ἐντάσεως, ὥστε συνήθως νὰ συντρίβηται τὸ ἐν ᾧ τελεῖται τὸ πείραμα ἀγγεῖον, ὅτι δὲ δι' αὐξήσεως τοῦ ποσοῦ τοῦ ὀξυγόνου ἢ καὶ δι' ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ δι' ἀέρος, δυνατὸν νὰ μετρασθῇ ἡ ἔντασις τῆς ἐκκροτήσεως, καὶ ὅτι, τελευταῖον, διὰ περισσείας ἑλώδους ἀερίου ἐν τῷ κράματι ἡ καῦσις ἀποβαίνει ἀτελής, ἄνθραξ δὲ ἀποτίθεται ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ ἀγγείου παρειῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ.— Τὸ ἑξῆς περίεργον ἀνέκδοτον ἀναγράφεται περὶ τοῦ ἐξόχου τῶν νεωτέρων χρόνων ἀμερικανοῦ φυσικοῦ Edison, εἰς ὃν τοιαῦτα ὀφείλονται σοφαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶνε κωφός: Ἡμέραν τινὰ ἠρωτήθη, πῶς αὐτός, ὁ τόσον ἐφευρετικός, οὐδὲν ἀνεκάλυψε κατὰ τῆς ἰδίας κωφότητος φάρμακον. Ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἀπήντησε διὰ τῶν ἑπομένων: «Ἴσως τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν τὸ τύμπανόν μου εὑρίσκετο εἰς καλὴν κατάστασιν. Ἀλλ' ὅταν ἤμην παιδίον, ἐπώλουν ἐφημερίδας καὶ κάρυα ἐν ταῖς ἀμαξοστοιχίαις τοῦ σιδηροδρόμου, ἡμέραν δέ τινα εἷς τῶν φορτωτῶν σταθμοῦ τινος μὲ ἀνύψωσεν ἐκ τοῦ ἐδάφους λαβών με ἀπὸ τῶν ὤτων. Τὰ τύμπανά μου διεσράγησαν καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶμαι κωφός.»

Ἐσχάτως ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς βελγικῆς γεωλογικῆς Ἑταιρείας ἐπὶ τῶν ἑπομένων ἐπιστημονικῶν γνώσεων τοῦ περὶ τὰ 1320 ποιήσαντος τὴν Θείαν κωμῳδίαν Δάντου ὁ κ. Dollo, ἤτοι:

α) ὅτι ἡ Σελήνη εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῶν παλιρροιῶν.

β) ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης εἶνε ἡνωμένη πλὴν τοῦ ἐξέχοντος τῶν κυμάτων.

γ) Ὅτι ὑφίσταται κεντρομόλος δύναμις (πτῶσις τῶν σωμάτων).

δ) Ὅτι ἡ Γῆ εἶνε σφαιρική.

ε) Ὅτι ἡ ἀναδύουσα ξηρὰ εἶνε ἁπλῆ προεξοχὴ τῆς ἐπιφανείας τῆς γηΐνης σφαίρας.

στ) Ὅτι αἱ ἤπειροι εἶνε συγκεντρωμέναι ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ.

ζ) Ὅτι ὑφίσταται ἡ παγκόσμιος ἕλξις.

η) Ὅτι ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀτμῶν εἶνε δύναμις κινητική.

θ) Ὅτι αἱ ἤπειροι ἐξαίρονται.

ι) Ὅτι ὑφίστανται χημικὰ στοιχεῖα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Lavoisier.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ νομισματοκοπείου τῆς Νέας Ὑόρκης ὑποβληθεῖσαν τῷ ἀμερικανικῷ Συνεδρίῳ στατιστικὴν ἔκθεσιν, τὸ ἐν ἁπάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἀποθηκευμένον ποσὸν τοῦ μὲν χρυσοῦ (le stock de l'or) ἀνέρχεται εἰς τὸ ποσὸν τῶν 17 913 025 000 φράγκων, τὸ δὲ τοῦ ἀργύρου εἰς 20 213 500 000 φρ. Τούτων ἀνήκουσιν εἰς μὲν τὴν Γαλλίαν, κατέχουσαν τὴν πρώτην θέσιν, χρυσοῦ μὲν 4 δισεκατομμύρια φρ., ἀργύρου δὲ 3 500 000 000 φρ.· εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 3 020 000 000 φρ. χρυσοῦ καὶ 3 075 000 000 φρ. ἀργύρου· εἰς τὴν Ἀγγλίαν 2 750 000 000 φρ. χρυσοῦ καὶ 500 000 000 ἀργύρου· εἰς δὲ τὴν Ρωσίαν χρυσοῦ μὲν 1 250 000 000 φρ., ἀργύρου δὲ τριακόσια ἑκατομμύρια φράγκων.

ΠΛ. Γ. ΒΑΛΣΑΜΑΚΗΣ.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

ΘΕΑΤΡΑ ΠΑΡΙΣΙΩΝ,—ΑΧΙΛΛΕΥΣ, μελόδραμα εἰς πράξεις δύο ἔργου Β. Noël, μέλος Π. Maréchal — ΧΡΟΝΙΚΑ.

Οὔπω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἔχοντες ἀνάλυσιν σαφῆ τῆς θριαμβευούσης ἔτι ἐν Ἀθήναις νέας τραγῳδίας τοῦ ἐπιφανοῦς δραματικοῦ ἡμῶν κ. Δημ. Βερναρδάκη Φαύστας, ἥτις ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἐρώτων τῆς αὐτοκρατορίσσης συζύγου τοῦ ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Κρίσπον, ἐρχόμεθα εἰς τὰ τῶν Παρισίων θέατρα, βραχέα τινὰ ἐκτιθέμενοι περὶ τοῦ μᾶλλον ἐνδιαφέροντος ἔργου τῶν ἄρτι διδαχθέντων αὐτόθι, τοῦ μελοδράματος Δηϊδαμείας.

Τὰ κατὰ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκομήδους βασιλέως τῆς Σκύρου οὐχὶ τὸ πρῶτον νῦν δραματοποιοῦνται. Ἐκτὸς ἄλλων καὶ μελοδραμάτιον ὑπὸ τοῦ Laurent καὶ Rillé πρὸ εἰκοσιπενταετίας, ἐπιγραφόμενον Ἀχιλλεὺς ἐν Σκύρῳ (Achille à Seyros), συνετέθη τε καὶ ἐξετελέσθη ἐν Παρισίοις καὶ κωμῳδία τις ἡρωϊκὴ τρίπτρακτος ἐν ἐμμέτρῳ λόγῳ ὑπὸ τοῦ Théodore de Banville συνταθεῖσα ἐδιδάχθη ἐν τῷ Ὠδείῳ κατὰ τὸν νοέμβριον τοῦ 1875.

Ἐν τῷ νέῳ μελοδράματι τῶν Noël καὶ Maréchal ὁ Ἀχιλλεὺς ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Θέτιδος εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως Λυκομήδους, ὅπως κρυφθῇ ἐν αὐτοῖς φέρων γυναικείαν ἐνδυμασίαν, λησμονεῖ τὴν πρόρρησιν τοῦ Κάλχαντος ἕνεκα τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ πρὸς τὴν Δηϊδάμειαν καὶ ἕνεκα τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ ὅτι ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Λυκομήδους ὢν ἀσφαλὴς καὶ φέρει ἀντὶ τῶν γυναικείων ἐνδυμάτων τὰ ἑαυτοῦ. Τοῦτο ἐγένετο τεχνικῶν λόγων ἕνεκα, διότι ἡ ἐμφάνισις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἠψιφώνου ἐνδεδυμένου γυναικεῖα, ὡς ἄλλοτε ἐν τῷ Circassienne τοῦ Auber ἐκρίθη ἀντικείμενον πρὸς τὴν ψιλοκαλίαν. Ἡ τοιαύτη ὅμως μεταβολὴ οὐδαμῶς παρεβλάπτει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μύθου. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔρχεται φέρων σὺν αὐτῷ διάφορα πολύτιμα πράγματα. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀποκαλύπτεται. Οἱ Ἕλληνες πρίγκηπες παρίστανται μεταμφιεσμένοι εἰς ἐμπόρους, ἐκτιθέντας πρὸ τῶν τεθαμβωμένων ὀφθαλμῶν τοῦ πλήθους τὸ φορτίον αὐτῶν, ἐκ βαρυτίμων πραγμάτων καὶ πολυτελῶν ὅπλων. Ὁ υἱὸς τοῦ Πηλέως λαμβάνει λαμπρὸν ξίφος, οὗτινος ἡ θέα κατεγοήτευεν αὐτόν, ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς θέλει νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως προσεπιλέγων:

Jeune imprudent, ce glaive est trop lourd pour ton bras.

Τοῖς λόγοις τούτοις ἀκολουθεῖ ἔρις, καθ' ἣν ὁ Ἀχιλλεὺς ἀποκαλύπτει τὸ ὄνομα τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰθάκης. Ἡ ὀργὴ τοῦ Ἀχιλλέως, ὡς γνωστόν, εἶνε φοβερά. Ἡ Δηϊδάμεια ὡσαύτως σφόδρα ἐξοργίζεται καὶ διατάσσει τοὺς δούλους αὐτῆς ν' ἄρωσι τὰ ἐμπορεύματα, ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὴν ἁρπαγὴν τοῦ συζύγου. Ἀλλὰ τούτων γιγνομένων, ἐπιφαίνεται ὁ Λυκομήδης, ὅστις ἀναγνωρίζει τὸν Ὀδυσσέα καὶ συγκατατίθεται, αὐτοῦ ἐπιτάσσοντος τῷ τῆς Θέτιδος υἱῷ ἐν ὀνόματι τοῦ χρησμοῦ, ν' ἀναλάβῃ οὗτος τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀποδεκατιζομένου πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Τροίας. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀναχωρήσει, ἡ δὲ νεαρὰ αὐτοῦ σύζυγος Δηϊδάμεια ἄφθονα χέει δάκρυα ἐπὶ τούτῳ. Ἡ αὐλαία καταπίπτει τοῦ χοροῦ εὐφημοῦντος τὴν δόξαν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Λυκομήδους:

Gloire aux deux rois!

Ἡ δευτέρα πρᾶξις ἄρχεται διὰ διαχύσεως τοῦ χοροῦ, κάλλιστα διατεταγμένης, εὐαρέστου εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς τὰ ὦτα. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποπέμψας τοὺς χορευτάς, κλίνει πρὸ τοῦ ἀγάλματος τῆς Παλλάδος καὶ ᾄδει ἐπίκλησιν πρὸς τὴν θεάν:

O Pallas, je t' implore!
Contre ce cœur épris, prête-moi ton secours.

Δηλοῦται δὲ διὰ τούτων ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς προσεπάθει νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Ἀχιλλέα, ἀποδειλιῶντα πρὸ τῆς λύπης καὶ τῶν ἱκεσιῶν τῆς Δηϊδαμείας. Ἀλλὰ ταῖς προσπαθείαις αὐτοῦ ἀρωγὸς ἐπέρχεται ὁ κεραυνὸς τοῦ Διὸς καὶ ἡ φωνὴ τοῦ μαντείου λέγουσα:

Monte sur toi, la Grèce te rendra!

Ὁ Ὀδυσσεὺς ὁ πολύμητις θριαμβεύει, νικᾷ τοὺς ἐνδοιασμοὺς τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἐμβιβάζει αὐτὸν ἐν τῇ τριήρει, ἥτις θὰ ἔφερεν αὐτοὺς εἰς Τροίαν. Ἠχηροὶ σαλπισμοὶ συνοδεύουσι τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν.

Τοιοῦτο τὸ ἑλληνικῆς ὑποθέσεως μελόδραμα τῶν Noël καὶ Maréchal. Βεβαίως ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης πολλοῖς δράμασι καὶ μελοδράμασι τὰς ὑποθέσεις παρέσχεν, ἐξ αὐτῆς οἱ τέσσαρες μεγάλοι κλασικοὶ τῶν γαλατῶν Κορνήλιος, Ῥακίνας, Μολιέρος καὶ Βολταῖρος πολλάκις τὰς ὑποθέσεις ἔλαβον καὶ ἀριστουργήματα ἐποίησαν. Ἄτοπος ἄρα ἡ ἀναφώνησις τοῦ κριτικοῦ τοῦ Temps:

Qui nous délivrera des Grecs et des Romains?

ἐν ᾧ χρόνῳ μάλιστα ἐν τῷ ὑπάτῳ τῆς Γαλλίας θεάτρῳ, ἐν τῷ φέροντι τὸ ὄνομα τοῦ ἡγέτου τῶν γάλλων κωμῳδοποιῶν Μολιέρου, ἐκγυμνάζεται ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους κατὰ διασκευὴν τῶν Paul Meurise καὶ Aug. Vacquerie καὶ μέλος τοῦ Saint-Saëns. Οὐδεὶς φόβος, ἀλλὰ δόξα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἥτις ἔθρεψε καὶ θρέψει τὸν σύμπαντα κόσμον!

Τὸ μέλος ἐν γένει ἐκρίθη ἐπιτυχές. Τινὰ τεμάχια ἀποπνεύουσιν ἀρχαϊσμόν, ὡς τοιοῦτον δὲ σημειοῦται ᾆσμά τι ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ μιμορχήματος (ballet), ἀκολουθούμενον ὑπὸ τοῦ ᾄσματος τῆς Δηϊδαμείας

Le chant des matelots, sur la mer endormie,
N' apporte pas le calme en mon cœur désolé.

Ἐπίσης ἀξιοσημειώτον ἐστὶ τὸ ᾆσμα τῆς εἰσόδου τοῦ Ὀδυσσέως, ὅπερ διακόπτεται διὰ ὡραίας ἀνακρούσεως τῆς ὀρχήστρας. Κάλλιστα δὲ θεωρεῖται συντεθειμένη ἡ σκηνὴ τῶν ἐμπόρων, ὡσαύτως ἀξιοσημείωτος καὶ ἡ ἀναφώνησις τοῦ Ἀχιλλέως πρὸ τοῦ ξίφους «Arme sainte, arme vengeresse».

Τὸν Ὀδυσσέα ὑπεδύσατο ἐπιτυχῶς ὁ κ. Renaud, τὴν Δηϊδάμειαν ἡ δεσπ. Chrétien, τὸν Ἀχιλλέα ὁ κ. Vaguet.

ΧΡΟΝΙΚΑ.— Κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον ἀρχομένην χειμερινὴν περίοδον θὰ ἔχωμεν ἐνταῦθα ἐν τῷ θεάτρῳ Μυρματακίων γαλλικὸν θίασον μελοδραματίων μετὰ νέων ὅλως ὑποκριτῶν. Ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ Βέρδη ἔσται δυνατὸν νὰ παραστήσῃ ἑλληνικὸς μόνος θίασος, ἀλλ' ἄγνωστον ἂν θὰ προσκληθῇ καὶ τίς θὰ ἔλθῃ.

— Ἐν Ἀθήναις ἡ Φαῦστα τοῦ κ. Δ. Βερναρδάκη ἐδιδάχθη καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ Ὀλυμπίων ὑπὸ τοῦ θιάσου τῆς κ. Παρασκευοπούλου, ἥτις κατὰ πάσας τὰς ἐφημερίδας ἐγένετο ἀναμφισβητήτως ὑποδεεστέρα τῆς δεσποινίδος Βερώνη ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ὁμονοίας ἐν τῇ ὑποκρίσει τοῦ πρωτογωνιστοῦντος προσώπου καὶ ὅλως παρεγνώρισε τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Ἡ δεσποινὶς Βερώνη ὑπὸ πάντων ἀνεκηρύχθη ὑπερτέρα.

— Ἐξ Ἀθηνῶν ἀπεστάλησαν ἡμῖν τὰ ἑξῆς:

«Καθ' ἃ διαδίδεται εἰς τοὺς καλλιτεχνικοὺς κύκλους μετ' οὐ πολὺ σπουδαία μεταρρύθμισις ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ θέλει ἐπιδειχθῇ διὰ τοῦ καλλιτεχνικοῦ τμήματος τοῦ Ἀρχαϊκοῦ ἐν Ἀθήναις συλλόγου, διὰ τῆς ὁποίας οὐ σμικρὰ προσδοκῶνται ἀποτελέσματα ἐὰν μάλιστα, ὡς λέγεται, πρὸς τοῦτο μὴ μείνῃ ἄσχετος ἡ λειτουργία τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου, οὗ ἡ διεύθυνσις μετὰ τοῦ συλλόγου τούτου ἐν ἀμέσῳ συνεργασίᾳ θὰ διατελέσωσι. Διὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον ὑπὸ τοῦ καλλιτεχνικοῦ τοῦ συλλόγου τούτου τμήματος θὰ διδαχθῶσιν ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς ἐκ μὲν τῶν ἀρχαίων ἔργων ἡ «Ἀντιγόνη» ὁ «Αἴας» καὶ ὁ «Οἰδίπους τύραννος» τοῦ Σοφοκλέους, οἱ «Πέρσαι» τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Εὐριπίδου, ἐκ δὲ τῶν νέων ἡ «Μερόπη» καὶ ἡ «Φαῦστα» τοῦ κ. Δ. Βερναρδάκη, ἡ «Γαλάτεια» τοῦ «Βασιλειάδου», πιθανὸν καὶ ἡ «Δούκισσα» τοῦ κ. Ραγκαβῆ. Τὰ τῶν παραστάσεων τούτων ἐκ τῶν ἑταίρων τοῦ συλλόγου θὰ ἐποπτεύωσιν οἱ κ. κ. Δ. Βερναρδάκης, Ἀγ. Βλάχος, Κ. Ραγκαβῆς (ἐὰν κατέλθῃ, ὡς λέγεται, εἰς Ἀθήνας), Α. Ἀντωνιάδης, καὶ Δ. Προβελέγγιος».

Ἐλπίζομεν ὅτι κατανοεῖται ἡ σπουδαιότης τοῦ πράγματος ὑπὸ τῶν σκεπτομένων ν' ἀναλάβωσι τὴν διδασκαλίαν ἀρχαίων τραγῳδιῶν καὶ ὁσδαμῶς αἱ τραγῳδίαι θὰ γίνωσι παρῳδίαι ὡς καὶ ἄλλοτε συνέβη.

ΟΔ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Περὶ τὸ τέλος τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος ἐπανακάμπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην θερινῆς ἐκδρομῆς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, μετά τινας δὲ ἡμέρας ἡ Βουλὴ ἐπαναλαμβάνει τὰς νομοθετικὰς αὐτῆς ἐργασίας, ὅτε καὶ ἄρχεται ἡ κρίσιμος ἐξέλιξις τῆς πολιτικῆς ἐν τῇ χώρᾳ καταστάσεως. — Τὰ ἐν τοῖς δημοσιογραφικοῖς ὀργάνοις τῶν διαφόρων κομμάτων προανακρούσματα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἀγῶνος προαγγέλλουσιν αὐτὸν σφοδρότατον καὶ πεισματώδη· ἐκεῖνο δέ, ὅπερ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εὐχηθῇ, εἶνε ὅπως τὸ σφοδρὸν τοῦτο καὶ πεισματῶδες πηγὴν ἔχῃ μόνον τὴν ἀμιλλαν τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἡγετῶν τῶν μερίδων περὶ κατισχύσεως τῶν συμφορωτάτων οὐχὶ τῷ κόμματι ἀλλὰ τῷ ἔθνει ἀρχῶν. — Ἀτυχῶς ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλάδι—καὶ τοῦτο γίνεται ἐναντίως ὅλως πρὸς τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα, ὃς κατὰ τὰς κρισίμους καὶ γενικοῦ κινδύνου ὥρας ἀπετίθετο τὰς διαφωνίας καὶ ἀντιζηλίας καὶ ἔριδας καί, εἰς αὐθόρμητον σύμπνοιαν ὠθῶν, ἐξέπεμπε συμπαγὲς καὶ ὁμονοοῦν τὸ ἔθνος εἰς ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων— οὐδέποτε σχεδὸν κατορθοῦται ἡ κατασίγασις τῆς φιλαυτίας καὶ τῶν παθῶν, οὐδ' ἐν ταῖς κρισιμωτάταις περιστάσεσιν, οἷα ἡ παροῦσα, καθ' ἣν διὰ τὴν εἰς τὸ ὑψηλότατον προαχθεῖσαν οἰκονομικὴν κρίσιν τό τε παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μονονοὺκ ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς εὑρίσκεται. Ἓν μόνον ἐλατήριον φαίνεται διαπνέον πάντας, ὁ πόθος τῆς ἀνακτήσεως ἢ καταλήψεως ἢ διατηρήσεως τῆς ἀρχῆς, ἡ ἐκπλήρωσις δὲ τοῦ πόθου τούτου ἐπιδιώκεται οὐχὶ διὰ τῆς εἰσηγήσεως τῶν ἀρίστων περὶ τοῦ πρακτέου γνωμῶν, αἵτινες, καὶ εἰ που ὑπάρχουσι, θάπτονται ἐν τῷ βορβόρῳ τῆς ἄλλης ἀταξίας τῆς συζητήσεως, οὐχὶ διὰ τῆς παροχῆς τῶν ἀσφαλεστάτων σχετικῶς ἐχεγγύων περὶ τῆς πραγματώσεως τῶν ὑπισχνουμένων, ἀλλὰ διὰ τοῦ εὐτελισμοῦ μόνον τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων, διὰ τῆς ἐνασκήσεως τῆς ὑλικῆς, οὔτως εἰπεῖν, δυνάμεως κατ' ἀλλήλων. — Τοῦ κανόνος τούτου δὲν θὰ ἐξέλθωσι, καθ' ἃ φαίνεται, τὰ κόμματα καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ ὑποδοχὴν τοῦ ἐνεστῶτος ὑπουργείου, τὸ πρῶτον, ὡς γνωστόν, πρὸ αὐτῆς ἐμφανιζομένου, μηδ' ἀπ' αὐτῆς ἀπορρέοντος, ἀλλὰ καθαροῦ δημιουργήματος τῆς βασιλικῆς ἐμπιστοσύνης ὄντος. Κίνδυνος μάλιστα ὑπῆρχε μὴ μηδὲ νὰ ἐκθέσῃ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἐπιτραπῇ τῇ κυβερνήσει, ἀλλὰ διὰ κεραυνοβόλου καταψηφίσεως ἀναγκασθῇ αὕτη ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς νὰ καταθέσῃ τὴν ἀρχὴν ἢ νὰ προσῇ εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἣν ὑπὲρ αὐτῆς ὁ βασιλεὺς ἐνήσκει τὴν σχετικὴν προνομίαν αὐτοῦ.— Εὐτυχῶς τοῦτο, πολλαχῶς ἄτοπον, ἥκιστα δὲ τιμῶν τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἑλλήνων πολιτευτῶν, οἵτινες ἄλλως θὰ παρίσταντο εἰς τὸ ἀκρότατον προάγοντες τὴν ἐμπάθειαν, φαίνεται ὅτι ἀποτραπήσεται. Ὁ κ. Τρικούπης, ὅστις παρὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς καὶ τὸ μέγα πάντοτε σφάλμα τῆς ἀκαίρου λιποταξίας του ἔχει σχετικῶς ἐπαρκῆ ἰδέαν περὶ τῶν ὑπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐπιβαλλομένων αὐτῷ καθηκόντων, ἂν ἐπαληθεύσωσιν αἱ σχετικαὶ ἐξ Ἀθηνῶν πληροφορίαι, ὅπερ δὲ εὐχόμεθα χάριν τοῦ γοήτρου τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ, θὰ ὑποβάλῃ μὲν ἴδιον ὑποψήφιον κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς ἐκλογῆς, ὅπερ θὰ ἐδείκνυε τὰς ὑπὸ τῆς μερίδος αὐτοῦ διατιθεμένας κοινοβουλευτικὰς δυνάμεις, δὲν θὰ ἐθεώρει ὡς κρίνον τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ θέσιν τῆς κυβερνήσεως, ἀλλά, φεύγων τὴν ὑποκίνησιν ζητήματος ἐμπιστοσύνης, θὰ ἐπιτρέψῃ εὐρεῖαν συζήτησιν τῶν κυβερνητικῶν μέτρων. — Ἡ ἀπόφασις αὕτη τιμᾷ ἀληθῶς τὸν ἡγέτην τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἅτε παρέχουσα τοῖς τε ἀντιπροσώποις τοῦ ἔθνους καὶ αὐτῷ τῷ ἔθνει τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἐπὶ σαφῶν διδομένων κρίνοντες μορφώσωσι πεποίθησιν.

Μετὰ μεσημβρίαν τῆς παρελθούσης παρασκευῆς εἰσέπλευσεν εἰς Τουλῶνα ἡ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀδελὰν ρωσικὴ μοῖρα τῆς Μεσογείου καὶ ἤρξατο ἡ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ρωσικοῦ ἔθνους ἐκδήλωσις τῶν γαλλικῶν ὑπὲρ τῆς ρωσογαλλικῆς φιλίας καὶ συμμαχίας αἰσθημάτων.—Τὰ αἰσθήματα ταῦτα δὲν ὑπερτεροῦσι μὲν κατ' οὐσίαν τὰ ἐν Κροστάνδῃ καὶ Πετρουπόλει καὶ Μόσχᾳ πρὸ διετίας ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ γάλλου ναυάρχου Ζερβαὶ ἐκδηλωθέντα ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ καὶ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν, ὅτε, ὡς γνωστόν, πρὸς τοῖς ἄλλοις λαμπροῖς φιλοφρονήμασιν αὐτὸς ὁ μονάρχης τοῦ μοναρχικωτάτου τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν διέταξε τὴν ἀνάκρουσιν τοῦ δημοκρατικωτάτου τῶν ὕμνων, τῆς Μασσαλιώτιδος, τὸ πρῶτον τότε ἀντηχησάσης εἰς τὸν ρωσικὸν ἀέρα πρὸς γενικὴν ἔκπληξιν, ἐκδηλωθήσονται ὅμως διά τε τοὺς κρατοῦντας ἐν τῇ χώρᾳ πολιτειακοὺς ὅρους, ἐπιτρέποντας τὴν ἐνάσκησιν Γπάσης ἀγαθῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, καὶ διὰ τὰς συναφεῖς διεθνεῖς πολιτικὰς περιστάσεις, καθιστώσας τὰς ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ τῶν φίλων καὶ συμμάχων τῆς Γαλλίας ἑορτὰς ἀντιδιαδήλωσιν πρὸς τὰ ἐν Μὲτς καὶ Στρασβούργῳ ὄρτι γενόμενα, κατὰ τρόπον μοναδικῶς μὲν λαμπρόν, οὕτω δ' ἐνθουσιώδη, ὥστε ἠδύναντο νὰ παραχθῶσι καὶ προκλητικὰ πρὸς τὰς ἀντιπάλους δυνάμεις ἐπεισόδια, ἂν μὴ κυβέρνησίς τε καὶ δημοσιογραφία ἤσκουν πᾶσαν τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἀποτρέπουσαι ἀπὸ πάσης παρεκτροπῆς, δυναμένης νὰ διακινδυνεύσῃ ἀκαίρως τὰ κοινὰ τῶν δύο ἐθνῶν συμφέροντα καὶ παραινοῦνσαι σύνεσιν καὶ μετριοπάθειαν, ὅπως μὴ ἡ τῶν Ρώσων ὑποδεξιωσις ἐξέλθῃ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῆς χαρακτῆρος ὡς φιλοφρονήσεως ἴσων πρὸς ἴσους φίλους καὶ συμμάχους καὶ προςλάβῃ ἀπρεπῆ μορφὴν ὑποδοχῆς οἱονεὶ σωτήρων τῆς Γαλλίας. Οὕτως ἐλπίζεται ὅτι αἱ ἑορταὶ αὗται δὲν θὰ ταράξωσιν ἀποτόμως τὴν διεθνῆ ἐν Εὐρώπῃ πολιτικὴν κατάστασιν.— Οὐχ ἧττον τοῦτο ἔσται πάντοτε τὸ ἀναμφισβήτητον ἀποτέλεσμα τῆς κατ' αὐτὰς ἐν Τουλῶνι καὶ Παρισίοις γενομένης ἐκχύσεως φιλορρωσικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἣς ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος θὰ τύχῃ παρ' ἐκείνοις, ὑπὲρ ὧν ἐκδηλοῦται, ὅτι θ' ἀποδείξῃ τὴν ρωσογαλλικὴν συμμαχίαν γεγονὸς τετελεσμένον, ὅπερ οὐδὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ.

Τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ γεγονότος διορῶσιν οἱ τοῦ ἀντιθέτου συνδέσμου, πρὸς ἐξουδετέρωσιν δὲ αὐτῆς καὶ διατήρησιν τοῦ γοήτρου τῆς συμμαχίας αὐτῶν ἤλπισαν ὅτι θὰ συνετέλει ἀντιδιαδήλωσίς τις,

εἰς ἣν ἀφορμὴν θὰ παρεῖχεν ὁ εἰς τὰς ἰταλικὰς θαλάσσας κατάπλους τῆς ἀγγλικῆς μοίρας κατὰ τὴν οἴκαδε ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μεσογείῳ γυμνασίων αὐτῆς ἐπάνοδον. Οἱ Ἰταλοὶ μάλιστα, ὡς πᾶς ἐνθυμεῖται, τοσοῦτον περὶ τὴν εἰς Τάραντα ἐπίσκεψιν ταύτην τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου πάταγον ἐποιήσαντο, ὥστε μονονοὺκ ἐκήρυξαν αὐτὴν ἰσοδύναμον πρὸς ὁριστικὴν εἰς τὴν τριπλῆν συμμαχίαν προςχώρησιν τῆς Ἀγγλίας.— Τὰ ὄνειρα ταῦτα τῶν ἐν Ρώμῃ ὀλίγοι ἐπίστευσαν, ἀρχῆθεν ἄλλως τε τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ὑπομνήσαντος ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εἰς τὴν Ἀδριατικὴν κατάπλους οὐδεμίαν κέκτηται πολιτικὴν σημασίαν, τακτικῶς κατὰ διετίαν μετὰ τὰ ὡρισμένα γυμνάσια γινόμενος, τῶν σκαφῶν ὁτὲ μὲν εἰς τὴς ἀνατολικὰς τῆς θαλάσσης ταύτας ἀκτάς, ὁτὲ δὲ εἰς τὰς δυτικὰς προςωρμιζομένων, ἀλλ' οἱ ὀνειροπόλοι ἐπέμενον ἐν τῇ αὐταπάτῃ, διαθρυλλήσαντες ἄρτι ὅτι καὶ ὁ αὐστριακὸς στόλος θὰ συνηντᾶτο μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὅπως, προςτιθεμένου τούτοις τοῦ ἰταλικοῦ, σεμνοτέρα γένηται ἡ κατὰ τῆς ρωσογαλλικῆς διαδηλώσεως ἀντιδιαδήλωσις.— Αἱ τῆς ἑβδομάδος ὅμως ταύτης εἰδήσεις φαίνονται προωρισμέναι νὰ συστείλωσιν ἔτι μᾶλλον τὰς ὀνειροπολίας ταύτας, διότι οὐ μόνον ὁ ἄγγλος ναύαρχος Σεϋμούρ, προβαλλόμενος τὸ ἀτύχημα τοῦ καταποντισμοῦ τῆς Βικτωρίας παρεκάλεσε τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν πανηγυρικὴν ὑποδοχὴν εἰς τὰ ἀγγλικὰ σκάφη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ εἰς Τάραντα κατάπλους τῆς μοίρας κατ' ἀρχὴν οὔπω ὁριστικῶς ἀπεφασίσθη.

Ἀλλ' ἡ Ἰταλία πρὸς ταῖς πολιτικαῖς ταύταις μερίμναις περισπᾶται ἔτι ὑπὸ τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῆς ζητήματος, ἀνυποστάτου ἐλεγχθείσης τῆς εἰδήσεως τοῦ τηλεγραφικοῦ πρακτορείου Φουρνιέ, καθ' ἣν ἡ τράπεζα τῆς Γερμανίας, ὑπείκουσα εἰς τὴν πίεσιν ἀνωτέρων κύκλων, ἐχορήγησε τῇ ἰταλικῇ κυβερνήσει δάνειον ὀγδοήκοντα ἑκατομμυρίων φράγκων. Ἡ μόνη ἐν τούτῳ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἰδιωτικαί τινες Τράπεζαι ἐχορήγησαν δάνειον τεσσαράκοντα ἑκατομμυρίων οὐχὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' εἰς τινας τῶν ἰταλικῶν Τραπεζῶν, πρᾶγμα ἄλλως τε παλαιόν.— Ὁ κ. Γιολίττης ἄρα ἐξακολουθεῖ ἀγωνιζόμενος ὑπερανθρώπως κατὰ τῶν ὀλεθρίων οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μεγαλομανοῦς πολιτικῆς τῶν προκατόχων αὐτοῦ, ἀφ' ἧς δὲν ἔσχε τὸ θάρρος νὰ ἐξέλθῃ μάτην δὲ ἐπικαλεῖται τὴν ἐπικουρίαν τῶν συμμάχων αὐτοῦ Γερμανῶν. Οὗτοι ἀντὶ δανείου μελετῶσι τὴν εἰς Ρώμην ἀποστολὴν οἰκονομικῶν συμβούλων· ἀλλὰ λίαν ἀμφίβολον ὅτι οἱ Τεύτονες οὗτοι Τυρταῖοι θὰ ἔσωζον τοὺς συμμάχους τῆς Γερμανίας ἀπὸ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου τῆς χρεωκοπίας.—Ὁ κίνδυνος μάλιστα οὗτος εἶνε τόσῳ μέγας, ὥστε μετ' ἐπιμονῆς ἐθρυλήθη καὶ ἐξακολουθεῖ θρυλλούμενον ὅτι οἱ ἐν Ρώμῃ, ἀναποδράστως περιστάντες ἐν τῷ διλήμματι τῆς μεταξὺ χρεωκοπίας καὶ πολέμου ἐκλογῆς, θέλοντες ν' ἀποφύγωσι τὸ πρῶτον, ἀποκλίνουσι πρὸς τὸ δεύτερον, ὡδοῦμενοι εἰς ταῦτα καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Βερολίνῳ. Ὑποθέτομεν ὅτι ταῦτα χαριτείας χάριν μᾶλλον ἢ σοβαρῶς γράφονται, καίτοι δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προςαγάγωμεν πολλὰ τεκμήρια τῆς συνέσεως τῆς συγχρόνου ἰταλικῆς πολιτικῆς.

Ἡ ἱσπανοαμερικανικὴ ῥῆξις, ἡ ἐπελθοῦσα κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑπὸ τῶν Καβύλων τῆς Ρίφης ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἱσπανικῆς φρουρᾶς τῆς Μελίλας ὁσημέραι ὀξυτέραν προςλαμβάνει τροπήν, νέων καθ' ἑκάστην συγκρούσεων τῶν ἀγρίων Ριφαίων καὶ τῶν Ἱσπανῶν ἀγγελλομένων.—Καὶ εἶνε μὲν ἀναντίρρητον ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ Μαρόκου ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐμφορεῖται διαθέσεων πρὸς τιμωρίαν τῶν παρανομησάντων καὶ κακουργησάντων, τῶν οἰσθημάτων δὲ τούτων δὲν εἶναι ξένος καὶ ὁ ἐν Μελίλᾳ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ὁ ὑποδεχόμενος τοῖς Ἱσπανοῖς τὴν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀδικοπραξιῶν τούτων συνδρομὴν αὐτοῦ· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐλλείπει ἡ ἀναγκαία δύναμις, ἥτις θὰ ἐγνιμοποίει τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης διαθέσεις ταύτας.—Οὕτως, εἰς οὐδὲν ἀποληξασῶν καὶ τῶν μετὰ τῶν ἐν Μαδρίτῃ ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Δυνάμεων συνδιασκέψεων τοῦ ἱσπανοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις, ὑποστηριζομένη ὑπὸ πασῶν τῶν πολιτικῶν μερίδων τοῦ κράτους, προβαίνει ἐσπευσμένως εἰς μεγάλους ἐξοπλισμοὺς καὶ παρασκευάζεται εἰς τακτικὸν πρὸς τὸ Μαρόκον πόλεμον, ὅπως τύχῃ τῆς προςηκούσης ἱκανοποιήσεως.

Μ. Ε. Μ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Σάββατον, 2 Ὀκτωβρίου.

Σπουδαία ἐκ Παρισίων ἀλληλογραφία ἐξηγεῖ ὡς ἑπομένως τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν χρηματιστηρίων καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Παρισίων:

«Καθ' ὅλον τὸν λήξαντα μῆνα τὸ χρηματιστήριον δὲν ἠκολούθησεν ὡρισμένην διεύθυνσιν, οὐδ' ἐπεκράτησε γενικόν τι ρεῦμα, διότι οὔτε ἡ πρὸς τὰ ἄνω οὔτε ἡ πρὸς τὰ κάτω κίνησις ὑπερίσχυσεν. Ἕκαστος ὅμιλος ἐκ τῶν ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ ἐνεργούντων διέμεινεν ἀνεξάρτητος καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀκολουθῶν τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἐμπνεύσεις του. Ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν λίαν εὐλόγως ὅτι ἐπεκράτησε καὶ ἐπικρατεῖ εἴδός τι χρηματιστικῆς ἀναρχίας, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐκουσίας καὶ ἐπιμόνου ἀποχῆς τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀποχὴ αὕτη τῶν ἰσχυρῶν κερδοσκόπων γεννᾷ κατὰ φυσικὸν λόγον τὴν ἀναρχίαν καὶ τὸ χάος τοῦτο. Ἐγκαταλείπουσιν ἡμᾶς εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεις, ἑπομένως ἐξακολουθοῦμεν ἐνεργοῦντες τυχαίως καὶ ἄνευ σκοποῦ ὡρισμένου, νῦν μὲν πρὸς τὸν ὕψωμον, νῦν δὲ πρὸς τὸν ἐκπεσμὸν φερόμενοι. Οὕτω παρῆλθεν ὁ σεπτέμβριος μετὰ διαφόρων μὲν διακυμάνσεων, ἀλλ' αἱ κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ τιμαὶ μικρὸν διαφέρουσι τῶν τιμῶν τοῦ αὐγούστου.

«Μεταξὺ τῶν ξένων εὐρωπαϊκῶν χρεωγράφων ὑπάρχουσί τινα, ὡς τὸ ἰταλικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἰσπανικόν, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ σκληρὰς δοκιμασίας, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ κατορθωθῇ ἡ ἀνόρθωσις αὐτῶν. Ἄλλα, ὡς τὸ ἀργεντινὸν καὶ τὸ βραζιλιανόν, ἀφέθησαν νὰ ὑποκύψωσιν ἄνευ ἀντιστάσεως. Τινὰ ἔμειναν στάσιμα, οἷον τὰ πορτογαλικά

καὶ τὰ ἑλληνικά, καὶ ἄλλα τέλος πάντων ἀνετιμήθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ τουρκικά, τὰ αἰγυπτιακά, τὰ ρωσικὰ καὶ ἐν μέρει τὰ αὐστροουγγρικά. Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀνωμαλίας δὲν εἶναι εὔκολον ν' ἀποφανθῶμεν, ἂν τὰ κυβερνητικὰ χρεώγραφα ἀνετιμήθησαν ἢ ὑπετιμήθησαν κατὰ τὸν λήξαντα ἤδη μῆνα».

Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ἀκριβεστάτη, ἐξηγεῖ δὲ πληρέστατα τὴν *παροῦσαν κατάστασιν τῶν χρηματιστηρίων, τὰ ὁποῖα διακυμαίνονται ἄνω καὶ κάτω περὶ τὸν αὐτὸν περιστρεφόμενα κύκλον*. Πάντοτε ὅμως, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὀθωμανικὰ χρεώγραφα, ὑπερισχύει τὸ ρεῦμα τοῦ ὑψωμοῦ, διότι ἐν Παρισίοις πρὸ πάντων ἐξακολουθοῦσι γινόμεναι πολλαὶ ἀγοραὶ διὰ μετρητῶν, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ αὐξήσεως τοῦ τοκομεριδίου ἀπὸ 1 εἰς 1 1)4 τοῖς ο)ο. Τοῦτο ἐπιμόνως ἐπ' ἐσχάτων ἐπαναλαμβανόμενον πιστεύεται ἀνεξετάστως παρὰ τοῦ δημοσίου, ἡ δὲ πεποίθησις αὕτη μετεδόθη καὶ παρ' ἡμῖν. Τὴν πεποίθησιν ταύτην συμμεριζόμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀλλ', ὡς καὶ ἄλλοτε ἐγράψαμεν, δὲν θεωροῦμεν προσεγγίζουσαν τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν τὸ συμβούλιον τοῦ Δημοσίου χρέους θὰ προβῇ εἰς τοιοῦτον μέτρον. Πρὸς πλήρη δὲ τῶν ἐνδιαφερομένων διαφώτισιν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σημειοῦμεν καὶ αὖθις, ὅτι κατὰ τὴν 1)13 μαρτίου 1893 τὸ διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ τόκου ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἀνήρχετο εἰς 114,462 λίρας τουρκικάς. Ἵνα δὲ καταστῇ δυνατὴ ἡ κατὰ 1)4 αὔξησις τοῦ τόκου, πρέπει τὸ *πρὸς* τοῦτο ἀποθεματικὸν κεφάλαιον νὰ ᾖθάσῃ εἰς τὸ τέταρτον τοῦ πληρονομένου τόκου, λογιζομένου κατὰ τὴν σύμβασιν ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ποσοῦ, χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν οἱ διὰ τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων χρεωλυσίων ἐξοφλούμενοι τίτλοι. Ἀνάγκη ἄρα τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ν' ἀνέλθῃ οὐχὶ εἰς 250,000 λίρας, ὡς ἐσφαλμένως ἐγράφη, ἀλλ' εἰς 292,700. Ἐὰν *λοιπὸν ἡ χρῆσις τοῦ 1893 – 94 προσθέσῃ εἰς τὸ ἤδη* ὑπάρχον ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἑτέρας 188,338 λίρας, τότε ἔσται δυνατὸν νὰ πληρωθῇ εἰς τοὺς κατόχους τῶν τεσσάρων σειρῶν τοῦ Γεν. χρέους ἓν τέταρτον περιτλέον τοῖς ο)ο κατὰ τὴν 1ην σεπτεμβρ. τοῦ 1894· ἐν περιπτώσει δὲ, καθ' ἣν τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν 188,338 λιρῶν δὲν εἶναι συμπεπληρωμένον κατὰ τὸ *1894*, ἡ αὔξησις τοῦ τόκου γενήσεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν 1)13 μαρτίου τοῦ 1895. Σημειωτέον ἐν τούτοις πρὸς ἀποφυγὴν παρεννοήσεως ὅτι ἂν τε κατὰ τὸ 1894 ἔντε κατὰ τὸ 1895 γένηται ἡ αὔξησις τοῦ τόκου, τοῦτο θὰ ἦναι οὐχὶ τακτικὸν κατ' ἔτος, ἀλλὰ ἐφάπαξ, διότι πρέπει ν' ἀρχίσῃ αὖθις σχηματιζόμενον νέον ἀποθεματικὸν κεφάλαιον μέχρι τῆς συμπληρώσεως 292,700 λιρῶν, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ τακτικὴ ἄρα αὔξησις τοῦ τόκου κατὰ 1)4 τοῖς ο)ο τότε μόνον ἔσται δυνατὴ, ὅταν τὸ κατ' ἔτος ἀποθεματικὸν ἀνέρχεται εἰς 300,000 λίρας τουρκικάς.

Τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν, ἵνα μὴ τὸ δημόσιον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄρθρων τῆς συμβάσεως τοῦ 1881 ἐξαπατᾶται *ὑπὸ διαδόσεων σφαλερῶν* ἢ ἐκ προθέσεως παραμορφουμένων, νομίσῃ δὲ ὅτι πρόκειται περὶ προσεχοῦς καὶ τακτικῆς αὐξήσεως τοῦ τόκου τοῦ Γεν. χρέους κατὰ 1)4 τοῖς ο)ο. Ἡ τακτικὴ αὔξησις γενήσεται πιθανῶς, ἀλλ' εἰς ἐποχὴν πόρρω εἰσέτι ἀπέχουσαν. Ὁπωσδήποτε τὸ μέλλον τῶν τουρκικῶν χρεωγράφων, ὡς εἴπομεν πολλάκις καὶ δι' ἀριθμῶν ἀπεδείξαμεν, παρίσταται εὐρύτατον. Ἤδη πλὴν τῶν σειρῶν Α καὶ Β, ὧν ἡ ὑπερτίμησις ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν εἶναι καταπληκτικὴ, καὶ ἡ σειρὰ Γ ἤρξατο ἀπομακρυνομένη τῆς σειρᾶς Δ, ἡ δὲ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ εἶναι 1,75, καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ὑπερβῇ τὰς 2 μονάδας.

Διὰ τοὺς λόγους, οὓς ἀνωτέρω ἐξηγήσαμεν, ἡ κατὰ *τὴν ἑβδομάδα ταύτην κίνησις τοῦ χρηματιστηρίου* ἡμῶν οὐδὲν ἔσχε τὸ ἐνδιαφέρον· αἱ τιμαὶ τοῦ χθεσινοῦ κλεισίματος ἦσαν αἱ αὐταὶ ταῖς τῆς δευτέρας, αἱ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ γενόμεναι ἀλλοιώσεις ἦσαν ἀνεπαίσθητοι καὶ ἄνευ σημασίας, πλὴν τῶν ὁμολογιῶν τῶν Σιδηροδρόμων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ τέλος τῆς ἑβδομάδος εὕρανται ὑποτετιμημέναι κατὰ ἓν σχεδὸν ᾧράγκον *Μεγαλειτέραν ὅμως ὑποτίμησιν ὑπέστησαν* κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην αἱ λαχειοφόροι ὁμολογίαι τῆς ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ 330 κατῆλθον μέχρι 319 καὶ ἐστάθησαν εἰς τὰ 322. Τοὐναντίον τὰ Λαύρια διετηρήθησαν εἰς τὰ 37. Περὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν δανείων ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι αἱ τιμαὶ αὐτῶν δὲν ἦσαν ἐπιδεκτικαὶ μεγαλειτέρας ἐκπτώσεως, καὶ ὅμως αἱ διαμαρτυρήσεις τῶν ἐν Βερολίνῳ κατόχων καὶ αἱ ἐκ τούτου γενόμεναι πωλήσεις ὑπετίμησαν τὸ μὲν Πάγιον μέχρις 25 1)2, τὸ δὲ Μονοπώλιον μέχρι 38 καὶ τὸ δάνειον τοῦ 1884 μέχρι 33 1)2. Ἤδη νομίζομεν δὲν ὑπάρχει λόγος μεγαλείτερος ὑποτιμήσεως· πιθανὸν μάλιστα νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσίς τις ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ταχείας ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, *ἡ ὁποία θὰ λύσῃ ὁπωσδήποτε τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα*, ἐκτὸς ἂν, ὅπερ ἀπευχόμεθα, ἐπέλθῃ ἡ τῆς Βουλῆς διάλυσις, ὁπότε ἀγνωστον τί γενήσεται.

Ἐλαφρὰ βελτίωσις τῶν ὀθωμανικῶν χρεωγράφων ἐγένετο καὶ χθὲς ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς χρηματιστηρίοις, πιθανὸν δὲ εἶναι νὰ ὑποστηριχθῶσι ἔτι μᾶλλον, καθόσον τὴν προσεχῆ δευτέραν γενήσεται ἡ ἔκδοσις τοῦ ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου νέου δανείου, ἤτοι τοῦ δανείου τοῦ τουμπεκίου, ὅπερ καθ' ὁλοκληρίαν ἀνέλαβεν ὁ ὅμιλος τῆς ὀθωμαν. Τραπέζης· γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ εἰς καλὴν τιμὴν ἔκδοσις τοῦ νέου δανείου ἐξήρτηται ἐκ τῆς τιμῆς τῶν *ἀρχαιοτέρων δανείων*.

Ν. ΦΩΤΙΑΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Abrégé de la vie et des aventures de Robinson Crusoé (Ἐπιτομὴ τοῦ βίου καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ Ροβινσῶνος Κρούσου) κατὰ γαλλικὰ πρότυπα, μετὰ προσθήκης ἐρωτήσεων ἐπὶ τοῦ κειμένου πρὸς ἄσκησιν περὶ τὴ γαλλιστὶ διαλέγεσθαι καὶ παραρτήματος ποιημάτιων καὶ λεξιλογίου πρὸς χρῆσιν τῆς περὶ τὴν γαλλικὴν ἀσχολουμένης νεολαίας ὑπὸ Δ. Κοντογεώργη. Ἐν Κων)πόλει, τύποις Νεολόγου 1893. Τεῦχος εἰς 16ον, σελ. η' + 102, τιμ. γρ. 4.

Καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ κ. Κοντογεώργη ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, πρακτικωτάτῃ χρησαμένου μεθόδῳ.

Ὁ διευθυνὴς ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Κωνσταντινουπόλεως-Πέρας Τυπολεξαγωγεῖον ΝΕΟΛΟΓΟΥ